

GREENPEACE

Rue du Progrès 317 Vooruitgangstraat
1030 Bruxelles Brussel

**ROOFBOUW IN DE
REGENWOUDEN VAN
KAMEROEN
EN DE ROL VAN DE
BELGISCHE HOUTHANDEL**

Filip Verbelen

**Greenpeace België
Vooruitgangstraat 317
1030 Brussels - Belgium
tel: +32 2 274 02 15 /
fax: +32 2 201 19 50
Email: Filip.Verbelen@be.greenpeace.org**

DANKWOORD

Dit rapport kwam tot stand na een bezoek aan Kameroen, een uitgebreide literatuurstudie en talrijke discussies met mensen die vanuit diverse invalshoeken betrokken zijn bij de problematiek van de houtkap in Kameroen. Greenpeace wil iedereen bedanken die aan de totstandkoming van dit rapport heeft meegewerkt. Toch is alleen Greenpeace verantwoordelijk voor de inhoud ervan.

Tijdens ons bezoek aan Kameroen (februari 1999) konden wij rekenen op de hulp van de heer Samuel Nguiffo, directeur van het "*Centre pour l'Environnement et le Développement*" (C.E.D) in Yaoundé. De heer Nguiffo verschaftte essentiële informatie over de houthandel & de nieuwe boswetgeving in Kameroen en lichtte uitgebreid zijn visie op deze problematiek toe. De heer Benoît Ndameu van het C.E.D. gidste ons naar het Zuidoosten van Kameroen. Zonder zijn kennis, ervaring en contacten was het niet mogelijk geweest op zo'n korte tijd de gezochte informatie te verzamelen.

In Kameroen werden wij ook bijgestaan door dr. Roger Ngoufo van Cameroon Environmental Watch (C.E.W.) en de heer Bienvenu die ons hielpen bij het verzamelen van specifiek cijfermateriaal over enkele houtkapbedrijven die in Kameroen actief zijn.

Tot slot willen wij de heer Zachee Nzoh-Ngandembou (coördinator van het African Forest Action Network en directeur van CERUT¹) bedanken voor de interessante gedachtenwisseling die wij met hem hadden tijdens zijn bezoek aan België. De organisatie Broederlijk Delen die de heer Nzoh-Ngandembou had uitgenodigd in het kader van haar campagnes voor de kwijtschelding van de schuldenlast van de derde wereld, maakte het - ondanks een zeer druk programma- toch mogelijk om een uitgebreide discussie met hem te hebben.

**Filip Verbelen,
11 mei 1999**

---

¹ CERUT = Centre for Environment and Rural Transformation, gebaseerd in Kribi, West-Kameroen.

INHOUDSTAFEL

4	Waarom dit rapport?
6	Kameroen: geografische en economische situering
7	Biodiversiteit in Kameroen
10	Het tropische regenwoud in Kameroen
12	Het bosbeleid in Kameroen
16	Industriële houtkap in Kameroen: rooibouw
19	Trends in de bosbouw van Kameroen
19	Snelle groei Kameroenese houthandel
20	Belang van de houthandel voor de nationale economie
21	Devaluatie stimuleert ontbossing
21	Kameroen: draaischijf houthandel Centraal Afrika
21	Gedomineerd door buitenlandse bedrijven
22	De nieuwste dreiging: de Aziatische influx
24	Illegale praktijken & corruptie op grote schaal
27	Industriële houtkap stimuleert stroperij
28	Sociale gevolgen van de industriële houtkap
31	pygmeeën: machteloos tegenover de houtindustrie
33	Meest frequente gecommercialiseerde houtsoorten uit Kameroen
34	Houtsoorten uit Kameroen en hun toepassingen
37	Naar een certificering van duurzaam bosbeheer in Kameroen ?
40	De Europese markt voor hout uit Afrika
41	De Belgische invoer van tropisch hout en de rol van Kameroen
44	Conclusies en aanbevelingen voor de Belgische houthandel
45	Referenties en achtergrondliteratuur

WAAROM DIT RAPPORT?

Het World Resources Institute (WRI) is een onafhankelijk Amerikaans onderzoeksinstituut. In 1997 publiceerde het WRI een rapport over de toestand van de resterende natuurlijke bossen op aarde². Van de oorspronkelijke bossen die op het einde van de laatste ijstijd de aarde bedekten, is de helft vandaag voorgoed verdwenen. Een groot deel van wat er van deze bossen rest, is vandaag versnipperd over kleine bosgebieden, te klein of te gefragmenteerd om de rijkdom aan planten en dieren die er oorspronkelijk in voorkwamen in stand te kunnen houden.

Van de oorspronkelijke natuurlijke bossen rest ons uiteindelijk slechts 20 % in de vorm van grotendeels ongestoorde, aaneengesloten bosgebieden. We vinden ze vnl. terug, geconcentreerd in 4 grote gebieden op aarde: het Amazonebekken, het Congobekken, Canada en Rusland. Samen beslaan ze zo'n 40 % van het huidige bosoppervlak op aarde. Het WRI geeft aan deze aaneengesloten natuurlijke bosgebieden de naam "*Frontier forests*".

Deze "*Frontier forests*" zijn van cruciaal belang voor het behoud van de biologische diversiteit op aarde. Met hun vernietiging dreigt de voornaamste reserve aan plantaardig en dierlijk leven op aarde te verdwijnen.

De WRI-studie beperkt zich niet tot het weergeven van de huidige situatie. Het instituut onderzocht en becijferde ook de toekomstige ontwikkeling van deze cruciale bosgebieden. Volgens het WRI is 40 % van deze bossen op korte termijn bedreigd. Die raming bedraagt zelfs 75 % als de boreale (noordelijke) oerbossen buiten beschouwing worden gelaten. De grootste druk weegt duidelijk op het Amazone- en het Congobekken.

Het WRI-rapport presenteert ook een grondige analyse van de bedreigingen die wegen op deze ecologisch meest waardevolle bossen. Hoewel de factoren talrijk en vaak onderling met elkaar verweven zijn, is de conclusie duidelijk: de commerciële houtkap vormt veruit de grootste bedreiging voor de ecologische integriteit van deze bossen.

Greenpeace International heeft beslist om van het behoud van deze grote oerbossen een topprioriteit te maken. Dit rapport kadert in de internationale campagne ter bescherming van de biodiversiteit in de grote oerbossen. Het vormt tevens de basis voor de campagne van Greenpeace België, die zich in een eerste fase zal concentreren op de rol van de Belgische houtmarkt.

In dit rapport wordt ingegaan op de rol van de commerciële houtkap in de degradatie en vernietiging van de regenwouden in Kameroen. De regenwouden van Kameroen maken deel uit van het Congobekken, na het Amazonegebied het tweede grootste regenwoud ter wereld. Kameroen is momenteel de grootste exporteur van tropisch hout in Afrika. En de druk op de regenwouden neemt er nog steeds toe.

Het rapport zal aantonen dat er op dit ogenblik geen duurzaamheid in de Kameroenese bosbouw bestaat. De sector veroorzaakt grote problemen, niet alleen op ecologisch vlak maar ook op sociaal en economisch vlak. Het gebrekkige overheidsbeleid in Kameroen en de wijdverspreide corruptie bemoeilijken de evolutie naar een duurzame bosbouw. De overheid controleert de houtindustrie op het terrein nauwelijks.

De buitenlandse houtbedrijven die in Kameroen actief zijn, dragen een zware verantwoordelijkheid. De exploitatie voor tropisch hout gebeurt niet toevallig in die regio's waar nog grote primaire bosreserves bestaan én waar een gebrekkig overheidsapparaat er voor zorgt dat de roofbouw kan blijven doorgaan.

---

² Byrant et al. The last frontier forests. Ecosystems and economies on the edge. World Resources Institute/Forest Frontiers Initiative. Washington 1997. 43p.

Dit rapport werpt een eerste licht op de problemen van de bosbouw in Kameroen en de rol van de Belgische houtinvoerhandel. Hoewel er in België relatief veel hout uit Kameroen wordt geïmporteerd, is de consument niet op de hoogte van problemen die de houtindustrie er veroorzaakt. De houtinvoerders kennen deze problemen wel. Zolang de consument in het ongewisse blijft, kiezen zij er echter voor deze problemen te negeren en deze handel ongestoord verder te zetten. De campagne van Greenpeace België wil hierin verandering brengen.

Greenpeace hoopt dat dit rapport een stimulans kan zijn voor een publiek debat over de bosexploitatie in Kameroen en over de rol die ook de Belgische houthandel daarbij speelt. Greenpeace zal de Belgische verwerkers van tropisch hout uit Kameroen informeren over de wijze waarop de bosexploitatie in Kameroen gebeurt. Het is aan hen om te beslissen of zij verder betrokken willen blijven bij de roofbouw of op zoek zullen gaan naar hout dat op een meer verantwoorde manier wordt geproduceerd.

KAMEROEN: GEOGRAFISCHE EN ECONOMISCHE SITUERING

Kameroen situeert zich op de grens tussen Centraal- en West Afrika. Het grenst in het westen aan Nigeria, in het noorden aan Tsjaad, in het oosten aan de Centraal Afrikaanse Republiek en in het zuiden aan Gabon, Congo-Brazzaville en Equatoriaal Guinéa. Het land heeft een oppervlakte van zo'n 475.442 km² (= Frankrijk) en er leven naar schatting zo'n 13.4 miljoen mensen (1998). Ongeveer 70 % leeft op het platteland. De bevolking groeit met 2.8 % per jaar. Er zijn zo'n 240 ethnische groepen in het land, elk met hun eigen taal. Op 1 januari 1960 werd Oost-Kameroen onafhankelijk van Frankrijk. In 1961 werd West-Kameroen onafhankelijk van het Verenigd Koninkrijk. In 1972 werd de tweeledige statenbond Kameroen verenigd tot de huidige tweetalige republiek Kameroen. Het land wordt sinds 1982 geleid door president Paul Biya.

Kameroen heeft het potentieel om tot de rijkere landen van de regio te behoren. Tijdens en na de kolonisatie werd de economie van het land opgebouwd rond de uitvoer van een aantal traditionele exportproducten zoals koffie, cacao, hout, katoen en vanaf 1981 ook aardolie. Tot 1977 vormde de export van koffie en cacao de motor van de Kameroenese economie. Van 1977 tot 1985 was aardolie het belangrijkste exportproduct. Sinds 1986 neemt het relatief belang van de export van tropisch hardhout voor de economie van Kameroen snel toe. Kameroen is inmiddels de grootste exporteur van tropisch hardhout in Afrika [Financial Times, 31/03/99].

In 1986 kende de wereldmarkt een plotse daling van de prijzen van ruwe grondstoffen. In 1984-1985 stond de verkoop van aardolie, koffie en cacao in voor meer dan 85 % van de opbrengsten uit export en meer dan 50 % van alle inkomsten van de overheid [Tandjeu, p.46]. In de periode '84-'85 waren de inkomsten uit de verkoop van aardolie goed voor zo'n 722 miljard CFA³. In 1985-1986 waren deze inkomsten reeds teruggevallen tot 419 miljard CFA en tot 233 miljard CFA in 1987- 1988. Ook de inkomsten uit de verkoop van koffie en cacao kenden in diezelfde periode een soortgelijke terugval. De economische crisis na 1988 bracht de staat tot op de rand van het faillissement.

In de jaren '90 kreeg Kameroen door het IMF strenge structurele aanpassingsprogramma's opgelegd. De crisis leidde ook tot een devaluatie van de lokale munt met 50 % (januari 1994). Experts verwachten een tweede devaluatie met nog eens 25 % in 1999. [Timber & Wood Products International april 1999, p. 20] Op dit ogenblik gaat het macro-economisch terug beter met Kameroen: er is een uitgesproken economische groei (5.1 % in 1997). Maar het exportgericht economisch model, de zelfverrijking en de corruptie binnen het bestaande politiek systeem maken dat een groot gedeelte van de bevolking (naar schatting de helft) langzaamaan onder de armoedegrens is beland. Sinds de jaren '80 groeien zowel de interne als externe schulden van het land [Claessens Luc, p.11].

Door de dalende inkomsten van de landbouwbevolking en de staat, de geldontwaarding en de stijgende schuldenlast richten steeds meer actoren zich op de exploitatie van de regenwouden. Hierdoor wordt de ontginning van de regenwouden van Kameroen steeds meer geïntensifieerd [Kaimowitz et al, 1999]⁴.

---

³ CFA = Communauté Financière d'Afrique. CFA is de lokale munteenheid. 1000 CFA = 61 Bef = 10 FF (februari 1999)

⁴ Voor een meer uitgebreide bespreking over het verband tussen schuldenlast en ontbossing: cf. George S. 1992. p. 8-14.

BIODIVERSITEIT IN KAMEROEN

De verscheidenheid aan biotopen maakt Kameroen tot een van de meest biodiverse⁵ landen van Afrika. In sommige kustbossen van west-Kameroen groeien meer dan 200 houtachtige gewassen op 0.1 hectare [Ngoufo R. (ed.) - Enviro-Protect, p. 11]! Er zijn in Kameroen zo'n 409 soorten zoogdieren, 183 soorten reptielen, 849 soorten vogels, 190 soorten amfibieën en meer dan 1000 soorten vlinders bekend. Het grootste deel van deze soortenrijkdom bevindt zich in de tropische regenwouden in het zuiden van het land.

Een deel van deze wouden van Kameroen bevinden zich in (biogeografische) zones met een hoge graad van endemisme: dit zijn regio's waar soorten voorkomen die nergens⁶ elders ter wereld voorkomen. Het gaat om de bossen in de bergketen van Kameroen en Nigeria en de laaglandwouden in het westen van Kameroen en in Gabon [Stattersfield 1998, p. 312-318]. De regenwouden in het zuidoosten van Kameroen sluiten aan bij een veel groter aaneengesloten bosgebied: het "Congobekken"⁷. 20 % van het globale oppervlakte aan tropisch regenwoud dat nog rest, bevindt zich in het Congobekken. Het is -na het Amazonegebied- het tweede grootste tropisch regenwoudgebied ter wereld. Het Congobekken wordt algemeen erkend als een regio met een uitzonderlijke biologische en culturele diversiteit.

In het laagland regenwoud van Kameroen komen niet minder dan 16 soorten apen voor, waaronder twee mensapen: de chimpansee (*Pan troglodytes*) en de westelijke laaglandgorilla (*gorilla gorilla gorilla*). Andere typische elementen van de bosfauna in Kameroen zijn ondermeer de bosolifant (*Loxodonta africana cyclotis*), het luipaard (*Panthera pardus*), de gouden kat (*Profelis aurata*), bongo's (*Tragelaphus euryceros*; schuwe bosantiloop), bosbuffels (*Syncercus nanus*), duikers (kleine antilopen) (*Cephalophus spp.*), reuzenmiereneeters (*Smutsia (ex Manis) gigantea*) en borstelstaartstekelvarkens (*Atherurus africanus*). In de regenwouden komen ook honderden vogelsoorten voor. De meest opvallende zijn de vele soorten neushoornvogels, ijsvogels, arenden en de grijze roodstaartpapegaaien.

Recente studies geven aan dat densiteit van sommige grote zoogdieren zoals laaglandgorilla's en woudolifanten in zuidoost Kameroen uitzonderlijk hoog is [Ekobo et al, p 14-16]. Natuurbeschermers in Kameroen suggereerden reeds in 1991 om de weinige primaire bosgebieden⁸ in Oost-Kameroen waar nog geen grootschalige houtkap plaatsvindt en nog geen wegen werden gebouwd dringend een beschermde status te geven. De onderhandelingen die WWF daarover voert met de Kameroenese regering zijn in dit verband van cruciaal belang. De expansie van de houtindustrie in Zuidoost-Kameroen en de wegeaanleg en stroperij die daarmee gepaard gaan, vormt een enorme bedreiging voor de biodiversiteit in de regio. Ervaringen in Kameroen uit het recente verleden tonen aan dat gezonde dierenpopulaties op enkele jaren tijd grotendeels kunnen verdwijnen als wegen het woud toegankelijk maken voor ongecontroleerde stroperij⁹.

Mensapen in Kameroen: met uitsterven bedreigd

Er bestaat een rechtstreeks verband tussen de ontwikkeling van de bosexploitatie en de stroperij voor de "bushmeat trade" - de handel in broussenvlees. Experts voorspellen dat een aantal grote zoogdieren in Kameroen op korte termijn zullen uitsterven als deze stroperij niet snel gestopt wordt¹⁰.

⁵ Biodiversiteit: het totaal aantal planten-en diersoorten (in Kameroen)

⁶ Een "beperkt" verspreidingsgebied wordt door Birdlife International gedefinieerd als voorkomend in een gebied kleiner dan 50.000 km²

⁷ De wouden van het Congobekken bevinden zich grotendeels in Kameroen, Gabon, Equatoriaal Guinée, de Centraal Afrikaanse Republiek, Congo Brazzaville en de Democratische Republiek Congo (DRC) (ex-Zaire). Meer dan 50 % van alle regenwoud van het Congobekken, ligt in de DRC.

⁸ Het gaat hierbij in de eerste plaats om de Lake Lobéké area, het gebied rond Mongokele en het reeds voorgestelde Boumba Bek Forest Reserve.

⁹ Voor het verband tussen de commerciële houtkap en de stroperij cf. p 27

¹⁰ Om deze stroperij te stoppen zouden de houtexploitanten zich moeten engageren de commerciële jacht binnen hun concessies te verbieden en hun eigen werknemers van ander voedsel te voorzien. Ook moeten zij zich engageren dat het gestroopte wild niet met hun vrachtwagens naar de steden zal worden gevoerd. Maar de meest

De situatie lijkt bijzonder acuut voor de chimpansee en de westelijke laaglandgorilla, twee soorten mensapen die in het regenwoud van Kameroen voorkomen. Gorilla's en chimpansees worden op dit moment op grote schaal gestroopt, vaak met de actieve medewerking van de bosexploitanten. Theoretisch is het ook in Kameroen verboden deze soorten te bejagen of het vlees of andere lichaamsdelen van deze apen te verkopen. Maar dit verbod wordt op grote schaal geschonden. Er wordt gestroopt tot middenin de nationale parken!

Mensapen zijn nauw verwant aan de mens: chimpansees en gorilla's zijn respectievelijk voor 98.4 % en 97.7 % genetisch identiek aan de mens. De bescherming van deze naaste verwanten van de mens wordt door wetenschappers beschouwd als een topprioriteit om ecologische, wetenschappelijke en ethische redenen. Recent werd aangetoond dat de ondersoort van de chimpansee uit Kameroen drager is van het HIV-virus maar daar zelf niet ziek van wordt. Door het eten van chimpanseevlees kan het HIV-virus tot bij de mens terecht zijn gekomen. De studie van de chimpansee uit Kameroen kan cruciaal zijn in de strijd tegen het HIV-virus.

De populaties van gorilla's en chimpansees in Kameroen worden beide geraamd op ongeveer 10.000 exx. [Kemf en Wilson, 1997]. Hoewel het erg moeilijk is een duidelijk zicht te krijgen op de intensiteit van deze stroperij, bestaat er consensus dat de huidige stroperij in Kameroen ver boven het niveau ligt dat deze soorten kunnen verdragen. Een studie in Oost-Kameroen van 1995 schatte dat in een gebied van zo'n 10.000 km² jaarlijks zo'n 800 gorilla's werden gestroopt [Pearce et al, 1995]. De snelle achteruitgang van de populaties mensapen wordt overigens overal in het Congobekken vastgesteld. Volgens dr. Jane Goodall, dé experte op vlak van mensapen in Afrika zullen er binnen 50 jaar in het ganse Congobekken geen levensvatbare populaties mensapen meer voorkomen. En samen met de mensapen dreigen tal van andere diersoorten uit de regenwouden van Kameroen te verdwijnen: ook soorten als de woudolifant, het luipaard, de reuzenmiereneater zijn fel bedreigd door de stroperij.

Bedreigde boomsoorten

Maar het zijn niet alleen diersoorten die zeldzamer worden in Kameroen. Sommige boomsoorten worden in Kameroen zo intensief geëxploiteerd dat ook zij dreigen uit te sterven. Bij bepaalde boomsoorten gebeurt de regeneratie immers erg traag en/of onder heel specifieke omstandigheden. Te vaak worden vooral de meest gezonde en grootste bomen gekapt die ook de beste zaden verspreiden.

Wanneer over grote oppervlakken al de beste bomen van een bepaalde soort worden gekapt, dreigt genetische erosie en wordt regeneratie van de soort op langere termijn bemoeilijkt. Over de gevolgen van het verdwijnen van boomsoorten uit het bosesysteem is weinig bekend en dus wordt daar bij de bosexploitatie geen rekening mee gehouden. Zelfs als die kennis wél bestaat wordt daaruit geen conclusies getrokken. Men heeft bijv. in detail bestudeerd dat de Moabi-boom zeer traag regenerereert en uit grote delen van zijn groeigebied zal verdwijnen als de industriële houtkap van deze soort niet drastisch ingeperkt wordt. Ondanks die kennis volgen geen beleidsmaatregelen. Het is duidelijk dat tal van planten- en dieren in het regenwoud alleen kunnen overleven in grotendeels ongestoorde bossen met veel grote, oude bomen en een intact bladerdak. Sommige soorten (vogels, insecten, ...) zijn voor nestgelegenheid, voedsel, ... afhankelijk van specifieke boomsoorten.

Volgens een recent wetenschappelijk rapport van de World Conservation Monitoring Centre en het IUCN, International Union for the Conservation of Nature, worden wereldwijd zo'n 8753¹¹ boomsoorten met

---

dringende maatregel is ongetwijfeld dat er geen nieuwe wegen voor de bosexploitatie meer worden aangelegd in de laatste primaire bosgebieden van oost-Kameroen.

¹¹ Zo'n 9 % van het totaal aantal boomsoorten

uitsterven bedreigd [WCMC 1998]. Voor meer dan 1000 boomsoorten wordt de industriële houtkap als voornaamste oorzaak van de achteruitgang aangegeven. Deze studie is erg alarmerend omdat het rapport vergaande implicaties heeft: bomen worden door IUCN beschouwd als de "*olifanten van het plantenrijk*": wanneer we zelfs niet kunnen voorkomen dat bomen uitsterven, ziet het er voor de rest van de flora die van deze bomen afhankelijk zijn erg somber uit [Wendy Strahm van IUCN bij de voorstelling van de studie, 09/98].

Ook een aantal populaire houtsoorten uit Kameroen staan op de lijst van bedreigde soorten: Acajou, Afzelia (Doussié), Azobé, Bilinga, Dibétou, Kosipo, Moabi, Niangon, Sapelli en Sipo worden door het WCMC allen gecatalogeerd als "*kwetsbaar*". "*Kwetsbaar*" betekent voor WCMC dat de soort een hoog risico loopt om in het wild uit te sterven op middellange termijn [WCMC 1998, p. 642] Sommige van deze als kwetsbare gecatalogeerde soorten worden op grote schaal in België geïmporteerd.

Sommige vaak verhandelde boomsoorten uit Kameroen worden door het WCMC zelfs als "*endangered*" gecatalogeerd. Het gaat om de soorten Afrormosia (Assamela), Ebben, Makoré (Douka), Mansonia en Wengé. Volgens WCMC betekent de status "*bedreigd*" dat een soort zeer groot risico loopt om in de nabije toekomst in het wild uit te sterven [WCMC/IUCN, p.641] Zelfs deze met uitsterven bedreigde boomsoorten worden door de Belgische houtinvoerhandel nog ingevoerd! Afrormosia, een houtsoort die frequent vanuit Kameroen naar België wordt geëxporteerd, staat ook vermeld in annex II van het CITES-verdrag¹². CITES is een internationaal verdrag dat de handel in bedreigde planten- en diersoorten reglementeert. Ook België heeft het CITES-verdrag ondertekend. Dit betekent concreet dat alle import van Afrormosia aan de douane moet worden geregistreerd door het ministerie van landbouw zodanig dat een zeer precies beeld kan gegeven worden over de herkomst en de hoeveelheden van deze bedreigde houtsoort. Voor elke lading Afrormosia die wordt ingevoerd is exportvergunning noodzakelijk afgeleverd door het land van herkomst en een invoervergunning afgeleverd door het importerende land. Elke lading Afrormosia dient ook vergezeld te zijn van een CITES-attest.

De CITES-reglementering is echter volstrekt ontoereikend omdat een aantal ernstig bedreigde boomsoorten (omwille van politieke redenen) nog niet door CITES-woorden gereguleerd.

Enorm potentieel voor ecotoerisme

Goed beheerde nationale parken die aan toeristen de mogelijkheid bieden om spectaculaire diersoorten zoals laaglandgorilla's en olifanten te observeren, kunnen een belangrijke inkomstenbron worden voor de overheid én voor de lokale bevolking. Eco-toeristen besteden gemiddeld aanzienlijk hogere budgetten dan gewone toeristen. Kameroen is relatief veilig en politiek stabiel. Daarom biedt het aan de eco-toerist momenteel wellicht de beste mogelijkheden om de typische fauna en flora van het Congobekken te observeren. Op dit moment is het toerisme in het zuiden van Kameroen echter nog bijna niet ontwikkeld. Een gebrek aan infrastructuur voor toeristen die de parken willen bezoeken, staat momenteel nog de ontwikkeling van het ecotoerisme in de weg.

Het wereldnatuurfonds werkt op dit moment aan de uitbouw van twee nieuwe nationale parken in het zuidoosten van Kameroen. Indien zij erin slagen de houtkap in de aanpalende bosgebieden te controleren en de stropers uit de parken te krijgen, zullen deze parken aan toeristen de gelegenheid kunnen bieden de unieke fauna en flora van het Congobekken te bewonderen.

---

¹² CITES - Convention on International Trade in Endangered Species of wild fauna and flora.

HET TROPISCHE REGENWOUD IN KAMEROEN

De tropische regenwouden in Kameroen beslaan zo'n 17,5 miljoen hectare. Zo'n 1,7 miljoen hectare woud is beschermd en de oprichting van enkel nieuwe parken is in voorbereiding. Midden de jaren '80 werd het resterende primaire bos in Kameroen geraamd op 7 miljoen hectare. Het bosareaal dat jaarlijks wordt opengegoid voor de houtkap werd de voorbije 5 jaren steeds groter. In 1993 werd dit geraamd op 330.000 ha. per jaar [FAO 1993]; meer recente ramingen hebben het over 415.000 ha per jaar [CIFOR¹³]. Aan dit tempo is binnen de 15 jaar het resterende primaire productiebos van Kameroen geëxploiteerd.

Aangezien de industriële houtkap in Kameroen reeds meer dan 30 jaar aan de gang is, resten er nog maar relatief weinig grote aaneengesloten en intacte regenwouden, de zogenaamde "*frontier forests*"¹⁴. Volgens de eerdergenoemde studie van het WRI rest zo'n 3 miljoen hectare aan "*frontier forest*" in Kameroen. Maar 97 % van deze "*frontier forests*" is bedreigd! Industriële houtkap wordt aanzien als de grootste bedreiging voor de integriteit van dit bosecosysteem [Byrant et al. p.20]. Het grootste (maar sterk bedreigde) "*frontier forest*" in Kameroen is gelegen in de oostelijke provincie van Kameroen ("*l'est*") - dit omvat het Boumba en het Ngoko district en een deel van het Haut-Nyong district. Het grootste deel van dit intacte bosgebied is nu reeds ingekleurd als "*productiebos*", dus bestemd voor de industriële houtkap. Voor het grootste deel van dit bosgebied zijn pas recentelijk kapconcessies uitgereikt aan buitenlandse houtkapmaatschappijen.

Twee kleinere "*frontier forests*" in Kameroen zijn het Korup National Park (in het zuidwesten van Kameroen aan de grens met Nigeria) en het Dja-reservaat (in de zuidelijke provincie). Beide gebieden zijn nooit gekapt geweest en vormen een uniek genetisch reservoir, o.a. voor plantensoorten met een groot potentieel voor medische¹⁵ en commerciële toepassingen. Helaas zijn ook deze (op papier) beschermde bosgebieden verre van veilig: de houtkap aan de randen van deze parken is met de recente komst van Aziatische houtkapbedrijven¹⁶, sterk toegenomen.

De industriële houtkap in de omgeving van het Dja-reservaat (door UNESCO uitgeroepen tot "*Werelderfgoed*") kreeg een flinke stimulans door de recente verbetering van het wegennet die werd gefinancierd met geld van de Europese Unie [Rice & Counsell 1998]. Men wil nu zelfs een zagerij bouwen aan de rand van het Dja-reservaat! De opwaardering van deze weg in deze ecologisch bijzonder gevoelige zone leidde ook tot een enorme stijging van de commerciële stroperij in de regio.

---

¹³ CIFOR = Centre for International Forestry research

¹⁴ "*Frontier forests*" zijn bosgebieden die voldoende groot zijn om op lange termijn te blijven functioneren als intact ecosysteem. Het gaat om de grootste aaneengesloten, nog grotendeels ongestoorde bossen. Het is in hoge mate het voortbestaan van deze wouden dat zal bepalen in welke mate de biologische diversiteit op aarde behouden blijft. Vele bosgebieden zijn nu reeds te klein of te gefragmenteerd om het voortbestaan van alle planten en dieren die oorspronkelijk in deze bossen voorkwamen, op lange termijn te garanderen. Cf. Byrant et al (1997) voor verdere informatie.

¹⁵ Zo werd recentelijk een nieuw soort klimplant ontdekt in het Korup Nationaal Park (*Ancistrocladus korupensis*) waarvan wordt vermoed dat het kan worden gebruikt als medicijn tegen AIDS [Byrant et al, p. 26]. Deze klimplant komt, voor zover bekend, enkel voor in het Korup national park.

¹⁶ bv. Shimmer International, een zusterbedrijf van Rimbunan Hijau uit Maleisië is de contractant voor de MPL (sinds 1995) en de CAFECO (sinds 1996) kapconcessies, samen goed voor 140.000 hectare. Beide concessies maken deel uit van de "*Korup project area*" en zouden moeten bijdragen tot de bescherming van het Korup Nationaal Park. Een Milieu-effecten rapport (MER) dat werd opgesteld voor deze concessies, concludeerde dat de huidige houtkapactiviteiten absoluut niet duurzaam zijn en dat er geen management plan bestaat [WRM / FM 1998].

Deze voorspelbare neveneffecten van de verbetering van het weggennet waren door de Europese Commissie totaal verkeerd ingeschat. Er wordt er niet alleen gestroopt in de kapconcessies grenzend aan het reservaat maar ook in het park zelf.

Om de meest biodiverse delen van de nog relatief ongestoorde regenwouden van Oost-Kameroen te beschermen, wordt op dit moment gewerkt aan de creatie van een tripartiete partnership met de regering van Kameroen, WWF-Kameroen en GTZ, het Duitse departement voor ontwikkelingssamenwerking. In totaal zou dit GEF-project¹⁷ "*Conservation of Natural Forests in South-east Kameroen*" 640.000 hectare van de ecologisch meest waardevolle bosgebieden gaan beschermen (181.568 ha in Nki, 249.920 ha in Boumba Bek en 206.528 ha in Lobéké). Aanpalend aan het beschermde bosgebied in Lobéké, wordt nu ook gewerkt aan de realisatie van een grensoverschrijdend internationaal park dat andere beschermde bosgebieden in Congo-Brazzaville (*Nouabale-Ndoki*) en de Centraal Afrikaanse republiek (*Dzangha-Sangha*) met elkaar moet verbinden. Het creëren van bijkomende parken werd besproken tijdens een bijeenkomst van Afrikaanse staatshoofden in Yaoundé op 17 maart 1999. Het was de eerste maal dat Afrikaanse staatshoofden samen vergaderden over natuurbehoud en duurzaam beheer van de tropische regenwouden in Afrika [WWF, 1999]. Door de huidige politieke onrust in de regio ziet het er helaas niet naar uit dat de totstandkoming van zo'n grensoverschrijdend park snel een feit zal zijn.

---

¹⁷ GEF = Global Environmental Facility, een milieufonds beheerd door het ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties en de Wereldbank.

HET BOSBELEID IN KAMEROEN

Het bosbeleid is in volle evolutie in Kameroen. Sinds de economische crisis is de Wereldbank zich actief gaan mengen in het economisch beleid van het land. Samen met een streng regime van Structurele Aanpassing (SAP) en een muntdevaluatie oefende de Wereldbank in de periode 1992-1994 harde druk uit om de boswetgeving te hervormen.

In 1992 werd MINEF¹⁸, het ministerie voor milieu en bosbouw opgericht. MINEF is vandaag de belangrijkste instantie inzake bosbeheer in Kameroen. Het MINEF bevindt zich in de hoofdstad Yaoundé maar er zijn ook buitenposten in de provincies. Daarnaast is er het ONADEF¹⁹, belast met controles op het terrein en het opmaken van de nationale inventaris.

De nieuwe boswetgeving van 1994²⁰

In januari 1994 werd de nieuwe boswetgeving²¹ gestemd. De uitvoeringsbesluiten werden pas goedgekeurd en gepubliceerd in augustus 1995²².

De hervormde wetgeving stelde vier grote objectieven voorop:

- Betere bescherming van het nationaal bospatrimonium
- Bescherming van het leefmilieu en de biodiversiteit in het bijzonder.
- Verbetering van de levensstandaard van de rurale bevolking door een betere integratie van de bosbouw in de plattelandsontwikkeling.
- Het aandeel van de bosbouwsector in het BNP doen toenemen.

Een duidelijke planning van het landgebruik

De nieuwe boswetgeving deelt de bossen op in twee grote categorieën en bepaalt wie deze bossen kan beheren: bossen die voor altijd bos moeten blijven ("*permanent forests*") en bossen die na exploitatie moeten plaatsmaken voor een ander landgebruik ("*non-permanent forests*").

Alle "*permanent forests*" zijn onder controle van de overheid (soms ook de lokale overheid). Het is verboden deze bossen om te vormen naar een andere vorm van landgebruik. De "*non-permanent forests*" behoren toe aan de gemeenschap en kunnen worden geëxploiteerd en omgezet naar een ander landgebruik. Nochtans kunnen ook binnen de "*non-permanent forest*" zone sommige stukken woud een permanente bestemming als bos krijgen om er een aantal woudproducten te produceren ten gunste van de lokale gemeenschap (cf. de voorschriften voor *community forestry*).

In overeenstemming met de nieuwe wetgeving moeten aan alle houtkap-activiteiten twee administratieve stappen voorafgaan:

- een officiële accreditatie tot het beroep van houtexploitant
- het verwerven van de exploitatierechten over een stuk bos

¹⁸ MINEF = Ministère de l'Environnement et des Forêts.

¹⁹ ONADEF = L'Office National de Développement Forestier

²⁰ Voor een meer gedetailleerde bespreking van de nieuwe boswetgeving in Kameroen, zie: Enviro-Protect, 1997; en Ekoko 1997.

²¹ La loi forestière (N° 94/01)

²² Loi N°95/531/PM van augustus 1995

MINEF kan zowel inwoners van Kameroen als buitenlanders als bosexploitant erkennen. Personen en bedrijven die hierin geïnteresseerd zijn, moeten kunnen bewijzen dat ze over de financiële en technische middelen beschikken om de bosexploitatie effectief uit te voeren. Van zodra de erkenning als bosexploitant is verkregen, kan de ondernemer exploitatierechten aanvragen.

MINEF kan twee soorten exploitatie-vergunningen verlenen:

■ **Concessies.**

Kapconcessies kunnen zowel aan Kameroenezen als aan buitenlanders worden verleend voor een (verlengbare) periode van 15 jaar. Het gaat vaak om grote stukken bos (tot 200.000 ha) binnen de "permanent forest" zone. De eigenaar is verplicht om binnen de eerste drie jaar van de exploitatie een managementplan op te stellen. Elke exploitant zal een managementplan moeten opstellen dat aangeeft op welke wijze een duurzame houtoogst binnen de concessie zal worden georganiseerd: artikel 3, alinea 6 van decreet 95/531 definieert een productiebos als "*un périmètre destiné à la production soutenue et durable de bois d'oeuvre, de service ou de tout autre produit forestier*". Met deze bepalingen hoopt men de huidige roofbouw-praktijken tegen te gaan.

■ **"Sales of Standing Volumes (ventes de coupe)".**

Dit zijn relatief kleine stukken bos (niet meer dan 2500 ha) ofwel een specifiek volume hout dat gekapt mag worden. Deze "*ventes de coupe*" kunnen in principe alleen aan Kameroenezen worden uitgereikt. Theoretisch is het nu makkelijker voor de lokale bevolking om exploitatierechten te verwerven dan voor buitenlanders. In de praktijk onderhandelen buitenlandse bedrijven echter vaak met de lokale eigenaars van deze "*Ventes de Coupe*" om de houtkap van hen over te nemen. Bij deze zogenaamde *gré à gré licenties* stelt de nationale concessionaire zijn bos tegen betaling beschikbaar aan een buitenlandse houtexploitant, hetgeen bekend staat als "*affermage*". De lokale eigenaar sluit dan een samenwerkingsverband met een buitenlands bedrijf dat over meer financiële middelen en een uitgebreid machinepark beschikt. Deze praktijken komen de laatste jaren steeds vaker voor. De "*Ventes de Coupe*" moeten aan minder strenge voorwaarden voldoen dan de concessies. Deze exploitaties worden doorgaans zeer weinig gecontroleerd en het is vaak in deze stukken bos dat het slechtste bosbeheer wordt vastgesteld.

Beide types exploitatievergunningen worden verkregen na een openbaar opbod.

De nieuwe boswetgeving is, 5 jaar na datum, nog steeds in zijn eerste fase van uitvoering. Het duurde tot augustus 1995 vooraleer de uitvoeringsbesluiten werden goedgekeurd en het "*zoning plan*" dat de nieuwe land-use planning op kaart moet vastleggen, werd pas in 1996 door de eerste minister goedgekeurd. Intussen waren eerder toegekende concessies door de invoering van de nieuwe wet plots niet meer geldig en werden een groot aantal productiebossen (opgedeeld in "*Unités des Forêts D'aménagement*" UFA's) per opbod opnieuw toebedeeld. In oktober 1997 kende de overheid de eerste 25 UFA's toe voor een totaal van 2.019.000 hectare ²³. 10 van deze UFA's (1.080.000 ha) zijn concessies in de "*frontier forests*" van Oost-Kameroen.

---

²³ Hierbij dient wel opgemerkt dat minstens vijf UFA's "*ter uitzonderlijken titel*" werden toegekend aan de Franse bedrijven CFC en CORON voor een totaal oppervlakte van 197.000 hectare in het Boumba Ngoko District (East Province) en 137.000 hectare in the Centre Province. Er bestaat discussie over de legaliteit van sommige nieuwe concessies omdat de voorgeschreven procedure niet werd gevolgd.

Ondanks de verwarring die ontstond door deze overgangsfase, probeerde de overheid toch om de bosexploitanten operationeel te houden. Dit werd vooral gedaan door het verlenen van nieuwe "*ventes de coupe*" en de bedrijven die over "*licences d'exploitation*"²⁴ beschikten (van voor 1994) toe te laten om deze bossen te blijven exploiteren tot het verstrijken van de vergunning. In deze overgangsfase werden ook "*ventes de coupe*" aan buitenlanders verleend [Eba'a Atyi, p. 5].

Een verbod op de export van onverwerkte boomstammen

Een van de meest omstreden bepalingen van de nieuwe wet is het verbod vanaf januari 1999 op de export van rondhout. Dit verbod is voorlopig verdaagd tot aan het einde van het fiscale jaar 1998/1999 (juni 1999) omdat de verwerkende capaciteit in eigen land nog steeds niet voldoende is om aan het huidige productieniveau te kunnen voldoen. Of dit na juni wel het geval zal zijn, is onduidelijk. Er wordt ook druk gedebateerd op welke houtsoorten dit exportverbod zal slaan en welke uitzonderingen worden toegelaten [Associated Press, 6 januari 1999]

Ook over de ecologische en economische effecten van deze maatregel lopen de meningen uiteen. Het motief van de regering om dit exportverbod af te kondigen is in de eerste plaats het stimuleren van de houtverwerkende nijverheid in eigen land [Financial Times, 31/03/99]. Het is onzeker of de druk op de regenwouden daarmee vermindert. Sommigen vrezen dat er binnen enkele jaren een overcapaciteit aan lokale zagerijen in Kameroen kan ontstaan waardoor de druk op de bossen nog verder zal toenemen. Analysten zijn het wel eens dat de inkomstverliezen (exporttaxen) die deze maatregel op korte termijn zal veroorzaken niet opwegen tegen de voordelen (jobs en inkomsten in eigen land) op langere termijn [Timber & Wood Products International 03-10 april 1999, p.20].

Ook al zou dit verbod vanaf juni '99 gelden; dan nog zullen boomstammen vanuit de haven van Douala worden verscheept. Kameroen is immers steeds meer ook een doervoerland voor hout uit de Centraal Afrikaanse Republiek en Congo-Brazzaville. Het is zeer de vraag of de Kameroenese overheid een duidelijk onderscheid zal kunnen/willen maken tussen de export van stammen uit de buurlanden en de (illegale) uitvoer van stammen uit Kameroen.

Bosbouw door de lokale gemeenschappen

Een potentiële verbetering in de nieuwe boswetgeving van 1994 is dat voor "*community forestry*" een wettelijk kader werd gecreëerd. Lokale gemeenschappen in Kameroen hebben nu het wettelijke recht bossen te verwerven en te beheren [Nde 1997]²⁵. Ze kunnen daarvoor een contract tekenen met de lokale overheid en bij het ministerie voor bosbouw een managementplan indienen. Het ministerie levert gratis technische bijstand aan de gemeenschap. De dorpsgemeenschappen moeten zich hiervoor organiseren in wettelijk erkende entiteiten. De bevolking op het platteland heeft echter weinig ervaring met democratische besluitvorming en het opzetten van structuren die de opbrengsten of voordelen van de bosbouwoperaties op een eerlijke manier naar de gemeenschap doen terugvloeiën [Enviro-Protect, p. 30]. De wetgeving is inmiddels als 5 jaar van kracht maar er werd nog geen enkel community forestry project gerealiseerd.

---

²⁴ "*Licences d'exploitation*" waren een vorm van exploitatierechten die ten tijde van de oude boswetgeving werden verleend. Het gaat om exploitatierechten over een gebied van 10.000 à 15.000 hectare voor een periode van 5 jaar. Elke licentie werd opgedeeld in zgn. "*assietes de coupe*" van 2500 ha. Het houtkapbedrijf had elk jaar een nieuwe vergunning nodig om bepaalde "*assietes de coupe*" binnen de licentie te exploiteren.

²⁵ Dit werd vastgelegd in de wet N°94 / 01 van 20 januari 1994.

Hoewel het stimuleren van community forestry op zich een goede zaak is, wijzen lokale milieugroepen ook op een aantal gevaren en beperkingen van deze nieuwe voorzieningen²⁶.

Zij beschouwen het als een gemiste kans dat de community forestry alleen wordt toegelaten in de "*forêts non permanentes*". Op die manier zorgt men ervoor dat de "*gemeenschapsbossen*" nooit de plaats van de kapconcessies zullen innemen. Community forestry wordt vooral getolereerd langs de wegen; in gebieden die anders bestemd zijn als woon- of landbouwzone. Vaak rusten op deze bosgebieden reeds traditionele eigendomsrechten waardoor onderhandelingen over bosbeheer door de gemeenschap tot conflicten kunnen leiden. Het beheer van een bosgebied door een dorpsgemeenschap wordt ook beperkt tot maximum 5000 ha.

Deze wettelijke bepalingen zorgen er hoedanook voor dat de Baka-pygmeëen geen gebruik kunnen maken van deze nieuwe bepalingen: zij bevinden zich in grote mate in de regio's die als "*forêts permanentes*" werden ingekleurd. Hun levenswijze vereist bovendien een bosgebied dat veel groter is dan 5000 ha.

Nieuwe boswetgeving: aanzet tot beterschap?

Of de nieuwe boswetgeving ook zal leiden tot meer verantwoorde bosexploitaties is onduidelijk. Sommigen denken dat de aankondiging van de Kameroenese regering om tegen juni 1999 de export van rondhout te verbieden en strengere managementplannen op te leggen voor nieuwe concessies ervoor zorgt dat grote houtbedrijven in versneld tempo waardevolle boomsoorten in de primaire regenwouden gaan kappen [Klein & Vander Wal p. 112].

Ook bestaat het risico dat buitenlandse bosexploitanten steeds minder bereid zullen zijn om zelf nieuwe concessies te verwerven maar daarentegen steeds meer hout zullen aankopen uit de "*Ventes de Coupes*" van de Kameroenese exploitanten. Bovendien blijkt de bereidheid bij de lokale overheid om de verstrengde wetgeving op de bosbouw effectief op het terrein toe te passen nog erg klein. De hervorming van de bosbouw werd de lokale overheid in grote mate opgelegd door de Wereldbank en wordt daarom niet al te enthousiast gesteund.

---

²⁶ Nguiffo 1999.

INDUSTRIELE HOUTKAP IN KAMEROEN: **ROOFBOUW**

Geen enkele bosexploitatie in Kameroen voldoet momenteel aan de minimale definitie van duurzaamheid, nl. het bereiken van een duurzame houtoogst. Een onderzoek naar drie houtkapoperaties in Kameroen (uitgevoerd in opdracht van het Wereldnatuurfonds en geciteerd in Rice en Counsell 1993) kwam tot de conclusie dat geen enkel onderzocht bedrijf voldeed aan de minimumcriteria om een operatie "duurzaam" te noemen. Het ging om de bedrijven Danzer, Wijma en Alpi. Rice en Counsell citeerden uit dit vertrouwelijk rapport waarin werd gesteld dat *"er een gebrek was aan kartering wat resulteerde in de de aanleg van wegen die erg veel schade aan het milieu toebrechten, er werden meer sleepwegen aangelegd dan strik noodzakelijk, te veel zaailingen werden vernietigd en aanzienlijke schade werd aangericht aan de ondergroei; er was te veel afval zowel in het woud als in de zagerijen"*. Ook werd vastgesteld dat twee van de drie bedrijven regelmatig problemen hadden met de zagerijen die ze hadden gebouwd waardoor ze niet aan de houtvraag konden voldoen. Daardoor kochten ze hout aan van derden, vaak van Kameroenese houtkapoperaties waar het bosbeheer zeer slecht is en niet gecontroleerd. Rice en Counsell (1993) merken ook op dat in de Wyma-concessie gemiddeld 14.2 % (met pieken tot 70 %) van het geëxploiteerde gebied zwaar beschadigd werd door onzorgvuldige planning en dat de aanleg van wegen gewoon werd gepland als de kortste afstand tussen twee punten zonder rekening te houden met specifieke kenmerken van het boscossysteem.

De roofofbouw in Kameroen wordt overigens ook door het bosbeleid zélf (te korte kapcycli, geen controles) in de hand gewerkt. Met de nieuwe boswet is geprobeerd daar verandering in te brengen.

"Selectieve" houtkap

Europese houtkapbedrijven spelen een cruciale rol in de degradatie of de uiteindelijke vernietiging van bosgebieden in Kameroen. Door de hoge transportkosten van het hout en de zeer specifieke vereisten die de Europese markt stelt aan de houtsoorten, dringen de Europese houtkapbedrijven telkens als eerste nieuwe bosgebieden binnen om daar enkel en alleen de meest hoogwaardige (en duurste) houtsoorten uit te kappen. Het gaat hierbij slechts om enkele stammen per hectare²⁷. Deze 'selectieve kap' heeft verschillende negatieve gevolgen. Rechtstreeks leidt ze tot het overexploiteren van een beperkt aantal boomsoorten. In tweede instantie opent zij de weg voor de houtkap voor minder kieskeurige markten. Dit leidt vaak tot een tweede of zelfs derde en vierde kap in het ontsloten gebied.

Ongeveer 2/3 van al de bossen van Kameroen werd op zijn minst al één maal gekapt, maar verschillende bosgebieden langs de kust werden deze eeuw al drie tot vier maal gekapt. Ongeveer een derde van de volledige ontbossing in Kameroen vindt plaats in bosgebieden die eerder werden ontsloten door de selectieve houtkap. Volgens een recente studie in opdracht van de Europese Commissie [Achard et al, 1998] zijn in grote delen van Kameroen dezelfde ontbossingsmechanismen aan de gang die eerder ook in Ghana, Nigeria en Ivoorkust werden vastgesteld. Op basis van satellietfoto's detecteerde het TREES-programma van de EU in Kameroen "deforestation hotspots", gebieden die bijzonder kwetsbaar zijn voor totale ontbossing. De studie waarschuwt voor een steeds terugkerend patroon: industriële houtkap degradeert het bos en maakt het toegankelijk door de aanleg van een netwerk primaire en secundaire wegen. Door de stijgende vraag naar bosproducten vanuit de steden (brousservees, maniok, bananen, ...) gaan steeds meer mensen zich in de wouden vestigen om deze bosproducten te verhandelen. Hierdoor wordt steeds meer primair bos gekoloniseerd [Kiekens J.P. 1999 in Timber & Wood Products International]

---

²⁷ Met een gemiddelde houtproductie van ongeveer 5 à 10 m³ per hectare.

Vaak gebruiken de Europese exploitanten het argument van de selectiviteit van de kap om aan te geven dat zij niet verantwoordelijk zijn voor ontbossing in Kameroen. Zij isoleren daarbij het feit dat zij heel wat bomen laten staan, zonder aan te geven wat er nadien met het bos gebeurt. Zij verzwijgen ook dat de selectieve houtkap een te zware druk legt op specifieke boomsoorten. Sommige van de geëxploiteerde boomsoorten regenereren erg traag, wat niet compatibel is met de korte kapcyclus die in Kameroen worden gehanteerd. Enkele boomsoorten die op grote schaal worden geëxploiteerd in Kameroen, komen reeds voor op de lijst van bedreigde boomsoorten van het World Conservation Monitoring Centre.

Selectieve houtkap betekent in een Afrikaanse context dus niet dat er op een verantwoorde manier met het bos wordt omgesprongen. De huidige exploitatiewijze wordt algemeen beschouwd als "*mijnbouw*": de exploitatie gebeurt zonder ernstig managementplan²⁸. Er is weinig of geen aandacht voor het inperken van de residuele schade die de exploitatie aan de rest van het bosbestand toebrengt.

Verspilling

De bosexploitatie en de houtverwerking gebeurt in Kameroen op een zeer verspillende manier:

- Naar schatting 2 % van het bos wordt bij wegeaanleg vernietigd. De bomen die hierbij werden vernietigd, rotten weg in het bos.
- Wegen worden vaak onoordeelkundig aangelegd. Soms worden lange stukken weg aangelegd (en veel bos vernietigd) voor de exploitatie van één enkele boom.
- Een belangrijk deel van de gekapte boom (de kruin, zijtakken, plankwortels, ..) blijft als afval achter in het bos. Er is alleen interesse voor het beste stuk van de stam.
- Door ondoordacht vellen en uitslepen van de bomen worden tal van andere bomen en struiken in het bos vernield of beschadigd.
- Een belangrijk aantal geveld stammen geraakt nooit tot in de zagerij. Dit komt o.a. omdat men soms merkt dat men een verkeerde (commercieel waardeloze) soort heeft omgezaagd. Ook bij het transport gaan vele stammen verloren omdat ze te haastig op de trucks werden geladen. Meestal is het niet rendabel om de onderweg verloren stammen te recupereren en kapt men nadien gewoon een paar bomen extra.
- Een gemiddelde zagerij in Kameroen heeft een erg laag rendement van rond de 25 à 35 % - hierdoor gaat dus nog eens 65 à 75 % van het hout verloren.
- Naargelang de specifieke eisen van de eindverbruiker wordt het hout soms nog eens bewerkt waardoor nog meer afvalhout ontstaat.

Hoewel deze verspilling in Kameroen nog nooit op een systematische manier werd gekwantificeerd, maakt bovenstaande opsomming duidelijk dat de schade aan het bos een veelvoud moet bijdragen van de uiteindelijk vermarkte houtvolumes. Deze primaire schade wordt nog aangevuld met secundaire negatieve effecten (kolonisatie van plaatselijke bevolking, stroperij) van de bosexploitatie in primaire bossen.

Bosbouw in Kameroen: kappen tot het einde

Omdat het houtvolume dat per ha wordt gekapt erg laag ligt, worden steeds nieuwe bosgebieden opengegoid. Tal van wegen in Kameroen zijn louter aangelegd omwille van de houtexploitatie. Door de aanleg van wegen in primaire regenwouden wordt een kettingreactie in gang gezet van steeds verdergaande bosdegradatie. Ook het rechtstreekse verband tussen de wegeaanleg in het regenwoud en de toename van de industriële stroperij werd in Kameroen in detail bestudeerd.

De duidelijkste aanwijzing dat de bosexploitanten aan roofofbouw doen plegen is de vaststelling dat weinig inspanningen worden geleverd om op lange termijn een permanente houtoogst uit één gebied te organiseren. Van zodra de interessante soorten uit de concessies zijn weggekapt, verhuist de bosexploitant naar nieuwe, primaire bosgebieden. Er is een duidelijke beweging merkbaar van de Kameroenese houtindustrie in oostelijke richting. De bossen in het zuidwesten van Kameroen (de zuidelijke provincie) zijn door Europese houtkapmaatschappijen jarenlang overgeëxploiteerd en zijn nu minder interessant aan het worden.

---

²⁸ In overeenstemming met de nieuwe boswetgeving zal voor elke nieuwe kapconcessie wel een managementplan moeten ingediend worden.

Kameroen is momenteel een van de belangrijkste producenten van tropisch hardhout in de wereld. Maar de houtproductie kan nooit op het huidige niveau blijven doorgaan. Ook in Kameroen zijn de eerste tekenen van uitputting al merkbaar. De houtreserves van de wouden aan de westkust en in Centraal Kameroen zijn grotendeels uitgeput. Europese concessiehouders verplaatsen hun kapoperaties steeds verder naar het binnenland. Een aantal veelgevraagde houtsoorten worden schaars in Kameroen. Dit is bijv. duidelijk voor de houtsoort Afrormosia waarvan door SGS wordt vastgesteld dat steeds meer bomen onder de toegelaten diameter worden gekapt.

Kameroen kan het volgende land worden dat binnen enkele decennia zijn houtreserves vrijwel volledig heeft uitgeput zonder dat het land er economisch op vooruit gaat (naar analogie met Nigeria, Filippijnen, ...). Nadat het oosten van Kameroen wordt leeggekapt, wachten nog interessante bosreserves in de Centraal Afrikaanse Republiek en in Congo Brazzaville ... Er zijn vooralsnog geen aanwijzingen dat met de nieuwe wetgeving snel een einde zal komen aan deze roofbouw. Het nieuwe bosbeleid is nog veel te veel gericht op stijgende houtproductie. De afwezigheid van terreincontroles en de wijdverspreide corruptie bij de overheid ondermijnen de correcte naleving van de nieuwe boswet.

Er dienen zich bovendien bijkomende bedreigingen aan:

Met de groei van de houtvraag voor de Aziatische markt (sinds eind jaren '80) vestigen zich Aziatische maatschappijen in het land. Ook Europese bedrijven zijn intensiever gaan kappen in functie van de Aziatische markt.

TRENDS IN DE BOSBOUW VAN KAMEROEN

Snelle groei Kameroenese houthandel

Sinds het einde van de jaren '60 raakt de houtkap in Kameroen volop in ontwikkeling. Een eerste forse stimulans kwam er in de jaren '70 toen het spoorwegennet werd uitgebreid tot het oosten van Kameroen. Hierdoor werden ontoegankelijke regenwouden bereikbaar en daalden de transportkosten aanzienlijk. Het is in deze periode dat vele Europese bedrijven hun activiteiten uitbreidden of verplaatsten van de leeggekapte wouden van West-Afrika naar Kameroen. Op dit moment bestaat er in het oosten van Kameroen een relatief uitgebreid wegennet dat speciaal voor de houtindustrie werd ontwikkeld. Grote hoeveelheden hout uit die regio kunnen nu dus op een vrij vlotte manier over de weg of via het spoor naar de haven van Douala worden getransporteerd.

De laatste 10 jaar is de vraag naar hout uit Kameroen snel gestegen. Hiervoor zijn drie duidelijke redenen:

- de geleidelijke uitputting van de bosreserves in West-Afrika (Nigeria, Ivoorkust...);
- een duidelijke optie van de overheid om de industriële houtkap te intensifiëren;
- de devaluatie van de CFA in 1994.

De regering van Kameroen verklaarde herhaaldelijk tegen het jaar 2000 de grootste houtproducent van Afrika te willen worden, een intentie die vanuit oogpunt van duurzaamheid als "*volstrekt irrealistisch*" werd beschouwd in een studie die in opdracht van het ITTO werd verricht [Poore D. et al, 1989]. In het nationale Actieplan voor de ontwikkeling van de bosbouw dat Kameroen opmaakte onder druk van de Wereldbank, werd tegen het jaar 2000 een houtproductie van 4 miljoen m³ in het vooruitzicht gesteld [Colchester et al, p. 44]. Dit Nationaal Bosactieplan werd fel bekritiseerd in een studie in opdracht van het Wereldnatuurfonds waarin men concludeerde dat het Actieplan rooibouw ipv duurzame bosbouw stimuleerde [Jeanrenaud J.P. (1990)].

Begin jaren '90 was Kameroen de zevende grootste exporteur van tropisch hardhout in de wereld en de derde grootste in Afrika na Ivoorkust en Liberia [WCMC - 1991]. Inmiddels heeft Kameroen (en ook Gabon) Ivoorkust en Liberia ingehaald op vlak van export van tropisch hardhout.

Tabel: INDUSTRIELE HOUTKAP IN CENTRAAL AFRIKA

(in 1000m ³)	Totale Productie	Export rond-hout	Export zaag-Hout	Export veneer & triplex
Kameroen	2700	1100	200	40
Gabon	2600	2300	10	30
Ivoorkust	2200	180	550	160
Ghana	1050	-	320	64
Congo-Brazzaville	700	500	25	35
Congo (ex-Zaire)	300	100	40	10

[ITTO figures 1996, annual review and assessment of the world tropical timber situation].

De houtproductie in Kameroen is fors gestegen van zo'n 1 miljoen m³ in 1975 tot bijna 3 miljoen m³ eind jaren '90. 57 % van de totale houtproductie in Kameroen komt uit de Oostelijke provincie ("*L'est*") en het belang van deze regio zal de komende jaren nog verder toenemen met de uitputting van de regenwouden in het westen van Kameroen ("*le province du sud*"). Bijna alle hout uit het oosten van Kameroen is voor export bestemd omdat hier de stammen van de beste kwaliteiten worden gekapt.

Tabel:

**Export van houtproducten uit de haven
van Kameroen voor het fiscale jaar '95-'96
[CIFOR 1998/Eba'a Atyi, p. 10]**

Haven	Rondhout (in m ³)	Zaaghout (in m ³)	Triplex & Fineer	Totaal
Douala	1.155.791	207.959		
Campo	53.081	13.736		
Kribi	24.693	14.645		
Limbe	20.842	0		
Totaal	1.254.407	236.340	35.000	1.525.747
Totaal in RHE ²⁹	1.254.407	675.255	54.950	1.984.612

Meer dan 90 % van de houtexport verloopt via Douala. Daarbij dient wel vermeld dat de export via de drie andere havens veel minder nauwkeurig wordt gecontroleerd en daarom allicht een onderschatting is van de realiteit.

Ongeveer 30 % van het geogoste hout in Kameroen is bestemd voor lokale consumptie. Dit wordt geraamd op zo'n 821.320 m³³⁰ per jaar. Een deel van hout voor "*lokale consumptie*" wordt echter illegaal geëxporteerd naar de buurlanden Nigeria en Tsjaad.

De totale GECONTROLEERDE jaarlijkse houtproductie wordt daarmee geraamd op zo'n 2.8 miljoen kubieke meter (cijfers voor het fiskale jaar '96-'97).

De preciese omvang van de illegale houtkap is onbekend [Eba'a Atyu/CIFOR, p.11].

Groeiend belang van de houthandel voor de nationale economie

In het fiscale jaar 1995/1996 bracht de houtexport 320 miljoen US dollar op voor de staatskas [Eba'a Atyu/CIFOR, p 12] of bijna 20 % van alle exportinkomsten. De bijdrage van de bosbouw aan het Bruto Nationaal Product werd in 1996 op 6.7 %³¹ geraamd. Zowel het relatief als het absoluut belang van de houthandel voor de nationale economie kent de jongste jaren een duidelijk groei.

Het ministerie voor bosbouw schat dat ongeveer 45.000 mensen in de bosbouw werkzaam zijn, waarvan 22.000 officieel geregistreerd en de rest op een eerder informele manier. Het gaat hier vooral om laaggeschoolde en tijdelijke jobs. Van zodra een bosexploitatie in een bepaalde regio ten einde loopt, verhuist de maatschappij en werft ze nieuwe mensen aan. De buitenlandse ondernemingen reserveren de best betaalde jobs voor buitenlandse werknemers.

Hoewel het belang van de houtindustrie aanzienlijk is, is het absoluut niet duidelijk op welke manier de lokale bevolking beter wordt van deze bloeiende handel. Er zijn geen aanwijzingen dat de expansie van de houtindustrie in Oost-Kameroen heeft geleid tot een verbetering van de levensomstandigheden van de lokale bevolking. Empirisch onderzoek naar de externe effecten van de houtkap en de impact op de locale bevolking werd in Kameroen nooit verricht.

²⁹ Met een omzettingcoëfficiënt van 35 % voor zaaghout en 57 % voor triplex.

³⁰ In rondhoutequivalenten

³¹ De werkelijke bijdrage van de houtsector tot de nationale economie ligt allicht nog gevoelig hoger omdat deze cijfers enkel betrekking hebben op de bosexploitatie zelf en de jobs en inkomsten uit de houtverwerkende nijverheid hier nog niet in rekening werden gebacht.

Devaluatie stimuleert ontbossing

De devaluatie van de CFA in 1994 deed de druk op de regenwouden verder toenemen. Na de devaluatie verdubbelden de inkomsten uit de houtexport terwijl de productiekosten in de bosbouw slechts met 34 % toenamen [CIFOR, p. 19]. Hout uit Kameroen werd plots een stuk competitiever op de wereldmarkt en de winstmarges voor exportproducten namen gevoelig toe.

De stijgende houtproductie in Kameroen werd met de devaluatie van '94 drastisch versneld: in het fiscale jaar '94-'95 steeg de houtproductie met maar liefst 34 % tov het voorgaande jaar. Ook de daaropvolgende jaren nam de houtoogst verder toe [CIFOR, p. 17]. Naast de totale houtproductie, nam ook de kapintensiteit per ha toe. Een aantal houtsoorten waarvan voordien de exploitatie niet interessant leek, werden vanaf 1994 ook gekapt.

Een jaar na de devaluatie was de export van houtproducten met 80 % gestegen! Het aantal houtondernemingen groeide in die periode van 194 (1994) naar 351 (1995). Opmerkelijk was dat vooral de Kameroenese zakenwereld nu ook grote belangstelling kreeg voor de bosexploitatie. Maar ook de interesse bij buitenlandse investeerders is na 1994 flink toegenomen. Vooral de toename van Maleisische en Thaise activiteiten in de Kameroenese bosbouw is in dit verband opvallend.

Kameroen: draaischijf voor Centraalafrikaanse houthandel

Een tweede transportroute voor de meest waardevolle houtsoorten uit Oost-Kameroen was de haven van Point-Noire in Congo-Brazzaville via de Sangha- en Congorivier. Sinds de oorlog in Congo-Brazzaville is deze route buiten gebruik en wordt een omgekeerde beweging vastgesteld: bedrijven die in Congo kappen transporteren de stammen nu via Oost Kameroen naar de haven van Douala. Tijdens ons bezoek aan Oost-Kameroen zagen we grote aantallen vrachtwagens van het bedrijf CIB³² die hout naar Douala vervoerden. Ook het hout dat in de Centraal-Afrikaanse Republiek wordt gekapt, wordt via Oost-Kameroen naar Douala vervoerd.

Gedomineerd door buitenlandse bedrijven

Er zijn op dit moment zo'n 220 actieve houtkapondernemingen in Kameroen [cijfers voor 1996 in Cifor 1998, p. 5]. Maar zoals in West-Afrika, wordt de houthandel in Kameroen gedomineerd door buitenlandse maatschappijen. Een beperkt aantal Europese bedrijven controleert er meer dan de 60 % van alle houtkap en houtverwerking in Kameroen en ongeveer 3/4 van alle houtexport [C.E.D. - 1999]³³.

Franse bedrijven domineren de houthandel in Kameroen. Het gaat hier vooral over de groepen Rougier, Rivaud, Thanry, Becob en SCAC. Van Europese zijde zijn ook Italiaanse, Griekse, Nederlandse en Belgische houtkapbedrijven actief. Daarnaast ook Libanese (Hazim, Fadoul en Khoury zijn de belangrijkste) Deze controleren naar verluidt ook een belangrijk deel van de houttransportsector.

De meerderheid van het hout wordt als rondhout (ruwe boomstammen) geëxporteerd voor verwerking in Europa. In 1999 zou de export van ruwe boomstammen verboden worden. Wanneer dit verbod ook effectief wordt nageleefd, zal er alleen nog export van gezaagd hout plaatsvinden. Het is nu al merkbaar dat het relatief belang van de export van gezaagd hout aan het toenemen is ten nadele van de ruwe boomstammen.

---

³² CIB = Congolaise Industrielles des Bois.

³³ Een meer gedetailleerde Greenpeace-analyse van de kapitaalstructuur van bovenvermelde groepen, hun operaties in Kameroen en hun rechtstreekse en onrechtstreekse banden met Kameroenese houtbedrijven is in voorbereiding.

BELANGRIJKSTE EUROPESE HOUTBEDRIJVEN IN KAMEROEN

- **Pasquet** (Frankrijk) via PALLISCO

- **Rougier** (Frankrijk) via SFID [Société Forestière et Industrielle de la Doumé]. Een deel van het kapitaal van Rougier is in handen van Jean-Christoph Miterrand, de zoon van de voeger president. Een deel van SFID is in handen van **Dassy** (Italië).

- **Bolloré** (Frankrijk) via SIBAF (Société Industrielle des Bois Africains) en SCAC.
- **Rivaud** (Frankrijk) via EFC [Entreprise Forestière Camerounaise en La Forestière de Campo]

- **Thanry** (Frankrijk) via SEBC [Société d'Exploitation des Bois de Cameroun, SAB (Société Africaine des Bois) & CFC [Compagnie Forestière du Cameroun].

- **Decolvenaere** (België) via SFIL [Société Forestière et Industrielle de la Lokoundje] en SOTREF [Société Tropicale d'Exploitation Forestière du Cameroun]

- **Feldmeyer** (Germany) via CIFOA [Compagnie Industrielle et Forestière de l'Ouest Africain]

- **Alpi** (Italië) via ALPICAM, (heeft recentelijk ook Grumcam [Grumes de Cameroun] overgenomen van het Duitse Danzer).

- **Itallegno** (Italië) via ECAM [Compagnie d'Exploitation Industrielle des Bois du Cameroun].

- **Reysir** (Italië) via COCAM [Les Contraplaques du Cameroun]

- **Vasto-Legne** (Italië) via SEFAC [Société d'Exploitation Forestière et Agricole du Cameroun].

- **Wyma** (Nederland)

[Dudley 1995, p.74 en Greenpeace International (in prep.)].

De nieuwste dreiging: de Aziatische influx

Ook de stijgende houtvraag in Azië betekent een enorme stimulans voor de houtkap in Kameroen. In het begin van de jaren '90 groeide de export van rondhout naar Zuidoost Azië snel - vooral naar Taiwan, Thailand en de Filipijnen. Deze export gebeurde deels door de Europese houtbedrijven maar ook steeds meer door nieuw opgerichte maatschappijen. Stilaan werd duidelijk dat achter deze maatschappijen Maleisische en Thaise bedrijven schuilen die, via joint-ventures met Kameroenezen, kapconcessies verwerven in het westen van Kameroen [Sizer & Plouvier in prep].

Het ziet het er nog niet naar uit dat Aziatische bedrijven kapconcessies hebben verworven in de *frontier forests* van de oostelijke provincie van Kameroen. Dit kan echter snel veranderen als ook de Europese bedrijven zich verplaatsen uit de bosgebieden die ze nu selectief aan het kappen zijn. Een verdere expansie van de Aziatische activiteiten in de regio wordt vandaag tijdelijk vertraagd door de economische crisis in Azië en de gedaalde vraag naar hout die daarvan het gevolg is.

Niet enkel Europese bedrijven hebben in de Oostelijke provincie van Kameroen een aantal zeer grote concessies verworven. Ook lokale ondernemers, die helemaal geen ervaring hebben met industriële bosbouw, wisten concessies in de wacht te slepen. Sommigen onder hen hebben duidelijk de bedoeling hun kapconcessies door andere bedrijven te laten beheren en er wordt gevreesd dat via deze weg de Aziatische houtbedrijven toch een grote invloed zullen uitoefenen in de "*frontier forests*" van de oostelijke provincie. De activiteiten van de Aziatische houtbedrijven buiten de "*frontier forests*" in het oosten worden nauwelijks gemonitord. Dit is in de eerste plaats te verklaren doordat ze werken via "*gré à gré*" contracten die door het ministerie van bosbouw nauwelijks gecontroleerd worden. Bovendien wordt het meeste hout uit deze regio verscheept via een privé-haven in Limbe die niet door het SGS Logtrak-programme wordt gecontroleerd.

De groeiende activiteit van de Aziatische bedrijven in Centraal Afrika is een grote bijkomende bedreiging voor de regenwouden van het Congobekken. Het gaat vaak om Aziatische (vooral Maleisische) houtmultinationals met een extreem slechte reputatie op vlak van bosbeheer. Het zijn diezelfde bedrijven die in eigen land (bv. Sarawak, Oost-Maleisië) grote stukken regenwoud hebben vernietigd en enorme sociale conflicten met de lokale bevolking (de Penan) hebben veroorzaakt. Nu de houtreserves in hun eigen land schaarser worden gaan deze bedrijven op zoek naar nieuwe en goedkope houtreserves waar het bos kan worden geëxploiteerd zonder al te veel overheidscontrole. De expansie van de Aziatische houtkapbedrijven is overigens niet beperkt tot Centraal Afrika. Ook in het Amazonegebied, Papua Nieuw Guinea en de Solomon-eilanden groeien hun activiteiten snel [World Rainforest Movement & Forest Monitor, 1998].

In vergelijking met de Europese markt is de Aziatische markt minder kieskeurig: ze aanvaardt meer houtsoorten en lagere kwaliteiten³⁴. Daardoor worden grotere volumes hout per hectare gekapt en kapt men bomen met een kleinere diameter. Sommige exploitanten kappen tot 25 à 40 m³ per hectare of nog meer. De Aziatische maatschappijen kappen ook vaak in bossen die al eerder werden geëxploiteerd. De beste stammen worden dan doorverkocht aan de Europese zagerijen en de rest gaat naar de lokale en de Aziatische markt. Na een dergelijke intensieve exploitatie hebben deze bosgebieden op korte termijn al hun economische waarde voor de houthandel verloren en is de kans erg groot dat ze worden omgezet in plantages voor exportgewassen. Vele Aziatische bedrijven brengen bovendien hun eigen arbeiders mee zodat de tewerkstelling voor de lokale bevolking uiterst miniem is.

Europese houtkapbedrijven wijzen graag naar de destructieve methoden die de Aziatische exploitanten hanteren om het slechte management in hun eigen concessies te relativiseren. Meestal vergeten ze er wel bij te vermelden dat ook zij intensief handel drijven met deze Aziatische exploitanten.

---

³⁴ Meer dan 40 houtsoorten uit Kameroen worden courant verhandeld op de Aziatische markt.

ILLEGALITEIT EN CORRUPTIE VORMEN DE REGEL

De wijdverspreide corruptie en de schaarse terreincontroles werken de illegale activiteiten in de bosbouw in de hand. Dit is een acuut probleem voor de Kameroenese overheid, die hierdoor grote inkomstenverliezen leidt. Deze praktijken vormen tevens een groot obstakel voor de omschakeling naar meer duurzame bosbouwmethoden. Het strikt respecteren van de wetgeving kan in de huidige omstandigheden immers worden beschouwd als een concurrentienadeel. Het ziet er helaas ook niet naar uit dat in deze situatie snel verandering zal komen: de corruptie is in Kameroen is in de jaren '90 nog verder toegenomen³⁵.

Illegale activiteiten zijn in twee grote categorieën onder te verdelen:

1. Illegale houtkap

- Houtkap buiten de grenzen van de toegelaten exploitatiezone
- Houtkap zonder toelating (vaak door lokale bevolking)
- Onderhands uitbesteden van de kapexploitatie
- Kappen van bomen onder de toegelaten diameter (vaak wordt beweerd dat een te kleine boomstam gewoon het bovenste deel is van een dikke boomstam die te groot was om in een stuk op de vrachtwagen te worden geladen)
- Niet respecteren van lokale beperkingen (b.v. kappen van Moabi binnen de straal van 5 km van een dorp).

2. Valse aangiften

- Valse aangiften van houtproductie worden aanzien als dé belangrijkste illegale activiteit in de houtindustrie van Kameroen. De staat lijdt enorme inkomstenverliezen door deze praktijken. In 1992-1993 werd het niet aangegeven houtvolume geraamd op 1/3 van de totale houtproductie (gebaseerd op onderzoek door Friends of The Earth in de Oostelijke provincie van Kameroen). [Ngoufo R. p.38]
- Valse inventarisatie van het houtvolume binnen de concessie: het houtvolume wordt bewust overschat omdat men dan meer hout uit de concessie kan oogsten.

Naast de hierboven vermelde onregelmatigheden is ook het illegaal terughalen van eerder in beslag genomen hout een vaak voorkomende praktijk.

Grondige terreincontroles zijn zeldzaam

De overheidsdiensten zijn onderbemand en de controleurs beschikken vaak niet over eigen vervoersmiddelen. Dit terwijl de kapconcessies in het zuidoosten honderden kilometers van de hoofdstad zijn verwijderd, soms ver van de dorpen. Voor de terreincontroles zijn de functionarissen dikwijls aangewezen op vrachtwagens van de houtbedrijven zelf die hen naar de concessies meevoeren. Dit is niet bevorderlijk voor een onafhankelijk onderzoek. Wanneer deze controleurs het al zouden aandurven terplekke te verbaliseren, wordt het hen onmogelijk gemaakt met de vrachtwagens mee te reizen... De controleurs worden slecht betaald en zijn ongewapend waardoor zij weinig indruk maken bij de houtindustrie. In dergelijke omstandigheden is het niet verwonderlijk dat sommige functionarissen niet gemotiveerd zijn controles strikt uit te voeren.

---

³⁵ In het jongste rapport van het onderzoeksinstituut "Transparency International" krijgt Kameroen zelfs de twijfelachtige titel van "meest corrupte land ter wereld" toebedeeld. (cf. oa Tchomba, 1998, p.80).

Overheid heeft geen greep op de houthandel

De preciese de omvang van de illegale activiteiten in de bosbouw zijn niet gekend. De gebrekkige controles en de wijdverbreide corruptie in de bosbouw doen echter vermoeden dat het om zeer wijd verbreide activiteiten gaat. Het onderzoek dat in opdracht van Friends of the Earth³⁶ werd verricht, is de eerste en enige poging om de mechanismen en de omvang van de illegale activiteiten in de houtindustrie in kaart te brengen. De meeste informatie in dit hoofdstuk is dan ook op dit rapport gebaseerd.

Dat de illegaliteit welig tiert, blijkt uit het feit dat, ondanks de zeer schaarse controles, toch bijna alle Europese houtkapbedrijven reeds officieel werden veroordeeld voor illegale activiteiten. Hierna gebeurt er vaak een financiële transactie van het bedrijf in overtreding naar de overheid, zonder dat het bedrijf wordt geverbaliseerd (en de overtreding officieel wordt geregistreerd). Soms wordt toegelaten dat houtkapbedrijven jaarlijks een forfaitaire som storten die als functie heeft de inkomstendervingen uit fraude en niet-betaalde boetes te compenseren. Op die manier werkt men natuurlijk inbreuken op de wetgeving nog in de hand [Agir Ici, p. 27].

Om de illegale houtkap te stoppen, is het belangrijk dat de controles op het terrein worden verscherpt. De functionarissen moeten een degelijke training krijgen en behoorlijk worden betaald. Zij moeten over de logistieke middelen kunnen beschikken om volstrekt onafhankelijk controles op het terrein uit te voeren. Er moet ook meer duidelijkheid komen over de aanwervingprocedures voor deze controleurs [Ngoufo R, p. 9].

Economische gevolgen van de illegale houtkap

In theorie is de houtindustrie de meest getaxeerde sector van de Kameroenese economie. Maar de corruptie en een inefficiënt overheidsbeleid maken het in de praktijk vaak onmogelijk deze belastingen daadwerkelijk te innen. In de tweede helft van de jaren '80 werd minder dan de helft van alle taxes in de houtindustrie ook effectief geïnd. Hoewel de houtproductie groeide, daalde de belastinginkomsten uit deze sector!! [Ngoufo R, p. 60].

Economische verliezen door fraude in de houtindustrie [directorate of forests³⁷]

Jaar	Totale inkomsten uit belastingen (in miljard CFA)	Geraamde inkomstendervingen (in miljard CFA)
92-93	1.53	1.8
93-94	2.49	2.4
94-95	2.6	2.6
95-96	4.11	?

Indien er meer regelmatige en meer efficiënte terreincontroles waren gebeurd, konden de opbrengsten uit de houtindustrie voor de staat naar schatting twee à drie keer hoger geweest zijn [Ngoufo R., p. 61].

Door een uitzonderlijke inspanning van de juridische dienst van het ministerie van leefmilieu en bosbouw (MINEF) slaagden zij erin om in 1994-1995 162 miljoen CFA aan boetes (voor overtredingen in de bosbouw) te innen, tegenover 25 miljoen CFA het voorgaande jaar [Ngoufo R, p 61].

³⁶ Enviro-Protect / Friends of the Earth. Illegal logging and timber trade in Cameroon. background and consequences. Cut and Run Project. Volume 2. 65p.

³⁷ Geciteerd in Ngoufo Roger, p. 60

Onder externe druk van de donorlanden aanvaarde de overheid dat SGS³⁸, een internationaal erkend controle-agentschap, controle uitoefent over de douane-autoriteiten in het land, om ervoor te zorgen dat de exportheffingen ook effectief worden geïnd. SGS krijgt daarvoor een budget dat meer dan dubbel zo groot is dan het totale budget van het ministerie van leefmilieu en bosbouw (MINEF). Het is paradoxaal dat de overheid een "*gebrek aan middelen*" als excuus inroept om haar eigen diensten niet te versterken, terwijl juist die versterking van de overheidsdiensten noodzakelijk is om ervoor te zorgen dat de overheidsinkomsten uit de bosbouw stijgen. Op 31 december 1995 was de houtindustrie naar schatting nog 1.8 miljard CFA verschuldigd aan de staat[Ngoufo R, p. 61].

Het is zeker wenselijk dat de overheid meer inkomsten genereert uit de bosbouw. De overheid van Kameroen gaat er daarbij blijkbaar vanuit dat dit alleen kan door de productie nog verder te verhogen en de laatste primaire regenwouden van Kameroen vrij te geven voor bosexploitatie. Maar in de huidige omstandigheden zijn het vooral de buitenlandse bedrijven die daar beter van worden. Meer inkomsten uit de bosbouw genereren moet in de eerste plaats gebeuren door een betere controle op de sector en het effectief innen van de vereiste taxen. Het is nog een open vraag in welke mate de nieuwe boswetgeving de illegale activiteiten in de sector zal beïnvloeden.

---

³⁸ SGS = Société Générale de Surveillance

INDUSTRIELE HOUTKAP STIMULEERT STROPERIJ

Een van de voornaamste neveneffecten van de bosexploitatie in Kameroen is de snel toenemende stroperij voor de handel in broussevlees. Deze stroperij is fors toegenomen sinds het midden van de jaren '80. Hierbij spelen twee factoren een belangrijke rol:

- De expansie van de houtindustrie (en bijhorende aanleg van nieuwe wegen)
- Een algemeen gebrek aan handhaving van de bestaande wetgeving in de bosbouw, de jacht en dierenbescherming.

Vele bosexploitanten werken op actieve wijze mee aan de handel in broussevlees. Er bestaan voldoende bewijzen dat houtbedrijven wapens, munitie en staalkabels leveren aan lokale stropers om te stropen in de kapconcessies. Het vlees wordt gretig afgenomen door de houtarbeiders omdat het vaak hun enige bron van proteïnen is.

Door de groei van de houtkapoperaties in het oosten van Kameroen is het wegennet er de laatste jaren aanzienlijk verbeterd en uitgebreid. Het zijn deze wegen die aan de basis liggen van de commerciële handel in broussevlees. Zij verlenen de stropers toegang tot voordien afgelegen regenwouden en laten hen toe het gestroopte vlees met de vrachtwagens van de houtkapbedrijven naar de markten van Yaoundé en Douala te transporteren, waar het gretig afnemers vindt, onder meer bij de restaurants.

Er wordt op grote schaal gestroopt, zelfs tot in het hart van de belangrijkste nationale parken. De gevolgen van de stroperij laten zich stilaan voelen. Ecologen waarschuwen voor het uitsterven van een aantal grote zoogdieren als de trend niet snel gekeerd kan worden! Fel bedreigde (en wettelijk beschermd!) dieren zoals de laaglandgorilla, de chimpansee, de woudolifant en de luipaard worden daarbij niet gespaard.

In principe wordt die stroperij door de nieuwe boswetgeving harder aangepakt: art. 89 van de nieuwe boswet vereist dat de handel in broussevlees streng gereguleerd wordt: de verkoop van broussevlees kan alleen nog door personen die hiervoor een speciale vergunning hebben. Voor al het verkochte vlees is een certificaat nodig dat de oorsprong aangeeft.

Deze stroperij heeft nog weinig te maken met lokale voedselvoorziening. De lokale consumptie van broussevlees ("*Bushmeat*") is in Centraal Afrika een belangrijk onderdeel van de cultuur. Hoewel schapen, geiten en kippen overal te vinden zijn in de dorpen, is "*broussevlees*" toch de belangrijkste bron van proteïnen voor de lokale bevolking in ZO-Kameroen. De gekweekte dieren hebben eerder symbolische functies en worden vooral geslacht nav speciale gelegenheden.

Ook de Baka-pygmeëen, traditioneel nomaden die leven in de regenwouden van Kameroen maar steeds meer een sedentair bestaan leiden, zijn nog steeds in grote mate jagers-verzamelaars. Hoewel ook voor hen de jacht efficiënter is geworden door de (illegale) beschikbaarheid van staalkabel en in mindere mate ook vuurwapens wordt het weinig waarschijnlijk geacht dat de jacht voor lokale consumptie een ernstige bedreiging vormt voor de fauna van de regenwouden van Kameroen omdat de bevolkingsdichtheid er erg laag is [Klein & Vander Wal, p.111].

Over de ware omvang van de handel in Broussevlees zijn pas de jongste jaren cijfers bekend geraakt. Een inventaris op de 4 belangrijkste markten van Kameroen leert dat er gemiddeld 2300 kg broussevlees per dag of zo'n 70 ton broussevlees per maand wordt verhandeld! Bijna alle soorten zoogdieren en reptielen worden op de markten in de steden te koop aangeboden. Vlees van gorilla's en olifanten wordt er duur verkocht aan de beste restaurants. Het eten ervan is in de steden vaak een statussymbool geworden.

Tot nog toe richt het debat over "*duurzame*" bosbouw in Kameroen zich vooral op de houtexploitatie zelf. Maar zonder strenge controles op de jacht binnen de kapconcessies, zal ook in de "*duurzaam*" beheerde kapconcessies het ecologisch evenwicht dramatisch verstoord worden. Fruitende zoogdieren zoals gorilla's en chimpansees spelen een belangrijke rol in het verspreiden van zaden van bomen. Het verdwijnen van deze diersoorten kan dan ook een weerslag hebben op het ganse bosesysteem.

SOCIALE GEVOLGEN VAN DE INDUSTRIËLE HOUTKAP

Er bestaat nauwelijks enig onderzoek naar de impact van de industriële houtkap op de samenleving in het binnenland van Kameroen. Dat hieraan dringend nood bestaat, bewijzen volgende vaststellingen.

Houthandel ontwricht samenleving in Kameroen

De lokale bevolking heeft doorgaans geen inspraak bij het toekennen van de kapconcessies. Voor haar komt de start van een industriële houtkap als een verassing die het dorpsleven ingrijpend verandert. Op sociaal vlak brengt de houtindustrie zeker geen duurzame ontwikkeling voor de streek. De houthandel zorgt direct en indirect voor een groeiend aantal gezondheidsklachten. Zelfs op vlak van tewerkstelling brengt de houtkap geen stabiliteit in de regio. Omdat de exploitanten rooibouw plegen op het woud verplaatsen zij systematisch hun activiteiten van zodra de concessie is leeggekapt. Dorpelingen die een baan hadden gevonden in de houtkap of in de zagerijen staan terug op straat. De infrastructuur (scholen, medische centra, ...) die gedurende de bosexploitatie werd opgezet, wordt niet langer in stand gehouden.

Groeiende conflicten tussen lokale bevolking en houtindustrie

In het oosten van Kameroen komen steeds meer conflicten voor tussen de lokale bevolking en de houtindustrie³⁹. In sommige dorpen blokkeren inwoners de houttransporten omdat de bedrijven hun beloften niet nakomen voor de bouw en/of verbetering van lokale infrastructuur. De wet voorziet dat de houtexploitant een overlegronde met de lokale bevolking moet organiseren vooraleer de houtkap start. Op die vergaderingen doen de houtexploitanten beloften aan de bevolking (bouw van een medisch centrum, reparatie van een brug, aanleg van een voetbalveld,...). De uitvoering van deze beloften laat op zich wachten of komt slechts gedeeltelijk, veel te laat of op een slechte manier tot stand.

Impact op lokale voedselvoorziening

Voor de dorpsbewoners zijn de nadelen van de houtkap veel groter dan de voordelen: wanneer een bosexploitatie opstart of een zagerij wordt gebouwd, is er een snelle bevolkingsaan groei: dorpen groeien uit tot kleine steden, maar infrastructuur of voedselvoorziening volgen de tendens nauwelijks. De oostelijke stad Yokadouma is een typisch voorbeeld van deze ontwikkeling: de kosten van levensmiddelen zijn er flink gestegen omdat de plaatselijke voedselvoorziening ontoereikend is, zodat meer producten moeten worden geïmporteerd.

De houtkap zorgt ervoor dat andere bosproducten (wild voor eigen voeding, fruit, olie...) schaarser worden. Uit de eigen groententuintjes en maniokplantages wordt geregeld gestolen door de bosarbeiders en langsrijdende truckchauffeurs. Ook de invasie van stropers die op grote schaal het wild uit de bossen komen stropen om het te verkopen aan de bosexploitanten of in de grote steden, zorgt voor veel ergernis bij de lokale bevolking: zij ziet haar eigen wildreserves verdwijnen en de voedselvoorziening in het gedrang komen, maar wordt door de houtbedrijven niet gecompenseerd voor de geleden schade.

---

³⁹ (cf oa. Horta K. (1998) p.121

De conflictbomen

Bepaalde boomsoorten, zoals de Moabi en de Bubinga, zijn van groot nut voor de lokale bevolking. Hun exploitatie wordt door haar zeer slecht aanvaard. Maar de bosexploitanten houden geen rekening met de traditionele waarde die dorpingen of pygmeeën aan bepaalde boomsoorten hechten; zelfs niet als er wettelijke beperkingen bestaan. Zo verbiedt de wet het omhakken van Moabi-bomen in een straal van 5 kilometer rond een dorp. Die wet wordt openlijk en op grote schaal overtreden. Moabi en Bubinga-bomen behoren tot de grootste en hoogste bomen van het regenwoud. Een Moabi kan 60 meter hoog worden en een diameter van 4 meter bereiken. Dergelijke bomen vormen vaak een belangrijk referentiepunt in het woud waar de lokale bevolking bijzonder trots op is. De oudste Bubinga-bomen spelen een belangrijke maatschappelijke rol in het dorpsleven: onder deze bomen worden volksraadplegingen georganiseerd en worden de problemen van de dorpingen besproken. Moabi's leveren een bijzonder waardevolle olie op, de enige voedingsolie in deze bosrijke regio. De productie van deze olie brengt veel meer op dan de houtkap. Van zijn schors worden allerlei traditionele medicijnen gemaakt tegen tandpijn, rugpijn en aambeien [Robin des Bois, p. 49]. Van de Bubingaboom worden medicijnen gemaakt tegen hernia en spierpijnen. De Bubinga heeft ook een sterke aantrekkingskracht voor bijen die er graag hun nesten in maken.

Een verbod op de exploitatie van Moabi en Bubinga is wenselijk, wil men de sociale conflicten met de lokale bevolking zo klein mogelijk houden. Een verbod op de verdere exploitatie is overigens ook om ecologische redenen nodig [oa Schneemann 1995, p.30]. Toch zijn zelfs bosexploitanten die beweren te streven naar duurzame bosexploitatie gekant tegen een dergelijke maatregel.

Medische gevolgen van de houthandel

Artsen uit het oosten van Kameroen stellen een duidelijk verband vast tussen de expansie van de houtindustrie en de groei van de prostitutie⁴⁰. Het aantal gevallen van AIDS-besmetting en de groei van het alcoholisme stijgt onrustwekkend snel [Agir Ici, p. 28].

Ook het intensieve vrachtverkeer veroorzaakt vele gezondheidsklachten bij de dorpingen die langs de wegen wonen. Zij leven 8 maanden per jaar in grote stofwolken veroorzaakt door de voorbijrazende vrachtwagens. Artsen melden toenemende problemen met het ademhalingsstelsel.

Ongevallen zijn legio. Vaak zijn de trucks slecht geladen en verliezen ze hun lading boomstammen waardoor geregeld mensen, huizen en tuinen worden verpletterd.

Gevaarlijk en slecht betaald werk

De arbeidsomstandigheden in de Kameroenese houtindustrie zijn erbarmelijk. Vooreerst zijn de lonen er erg laag, een gemiddeld loon voor een arbeider in de houtindustrie bedraagt zo'n 20.000 à 30.000 CFA per maand⁴¹. De houthakkers ontvangen een basisloon plus een premie in functie van de hoeveelheid hout die ze die maand hebben gekapt. Hun maandloon draait rond de 30.000 à 70.000 CFA.

Om een job te bekomen, gebeurt het frekwent dat arbeiders eerst geld betalen aan de personeelschef van een bedrijf. Deze bedragen kunnen oplopen tot 50.000 CFA voor een "prospecteur" en 100.000 CFA voor een machinewerker. Arbeiders die helpen bij de bosexploitatie dienen de eerste maanden hun loon terug te storten aan de bosexploitant in ruil voor een zogenaamde beroepsopleiding [Agir Ici, p. 30].

---

⁴⁰ Samuel Nguiffo, mondelinge mededeling

⁴¹ 1000 CFA = 60 BEF

Vaak bestaat er ontevredenheid over het feit dat slechts een klein deel van de jobs bestemd zijn voor de lokale bevolking⁴². Zij mag ook stevast de minst betaalde en gevaarlijkste jobs uitoefenen. De betere banen worden toegekend aan vast personeel van het bedrijf, afkomstig uit andere regio's (en uit de steden). Deze ongelijke werkverdeling leidt vaak tot jaloezie en etnische spanningen.

Er gebeuren zeer regelmatig arbeidsongevallen, al is het erg moeilijk daarover precies cijfermateriaal te bemachtigen. Een personeelsverantwoordelijke van een houtbedrijf citeerde 20 arbeidsongevallen, waarvan drie ernstige in èèn jaar voor een ploeg van 80 arbeiders [Agir Ici, p. 28].

Naast een laag basisloon, worden de truckchauffeurs betaald volgens een premiestelsel op basis van de hoeveelheid hout die ze vervoeren en de snelheid waarmee ze het naar de havens transporteren. Een dergelijk systeem stimuleert de arbeiders om de vrachtwagens te zwaar te laden, om snel te rijden en weinig pauzes te nemen. Om nog meer tijd te winnen, worden de vrachtwagens ook vaak slordig geladen. Overal in het oosten van Kameroen liggen grote hoeveelheden boomstammen langs de weg die onderweg van de vrachtwagens zijn gevallen.

De arbeiders in de houtopslagplaatsen en de zagerijen dragen vaak onvoldoende of geen beschermkledij (handschoenen, stofmasker, ...). Arbeiders in de zagerijen ondervinden ondervinden grote last van stofhinder.

Het hout in de zagerijen wordt vaak behandeld met toxische producten tegen parasieten en schimmels. Het gaat daarbij vaak om pesticiden op basis van Lindaan en Pentachloorfenol die in Europa verboden zijn of waarvan het gebruik aan strenge veiligheidsvoorschriften moet voldoen. De arbeiders die met deze producten moeten werken, hebben doorgaans geen adequate beschermkledij en ze worden onvoldoende geïnformeerd over de risico's van deze giftige stoffen. De resten van deze zeer giftige insecticiden en fungiciden worden na gebruik vaak gewoon weggekieperd. De omvang van de water-en bodemverontreiniging die een opstapeling van deze pesticiden ongetwijfeld met zich meebrengt, werd echter nog nooit onderzocht [Agir Ici, p. 29].

---

42 In de SFID-concessie bijvoorbeeld is slechts 10 % van alle arbeiders uit de streek zelf afkomstig (Verhagen, 1993).

PYGMEEEN: MACHTELOOS TEGENOVER HOUTINDUSTRIE

De pygmeeën zijn het grootste slachtoffer van de bosexploitatie in Kameroen omdat zij sterk afhankelijk zijn van een intact woud. Er leven naar schatting ongeveer 3.400 Bakola-pygmeeën in het zuidwesten en 40.000 Baka-pygmeeën in de regenwouden van Zuid- en Zuidoost-Kameroen [Séverin Cécile Abega, p. 26]. In de regio Yokadouma/Mouloundou zijn de Baka's zelfs talrijker dan de Bantu's. Door haar huidige expansie in zuidoostelijke richting dringt de houtindustrie diep door in de leefomgeving van de Baka-pygmeeën. Omdat hun landrechten niet door de overheid zijn erkend, kunnen zij geen enkel verweer bieden tegen de huidige expansie van de houtkap in Oost-Kameroen.

De Baka's zijn traditioneel jagers-verzamelaars die als semi-nomaden leven in uitgestrekte stukken regenwoud. De Baka's hebben een indrukwekkende kennis van de bosproducten. Zij hebben bewezen in het woud te kunnen leven zonder het te vernietigen.

De Baka's wisselen reeds vele eeuwen goederen en diensten uit met de Bantu's. Maar de traditionele levenswijze van de Baka's verandert de laatste decennia in snel tempo. Zeer vele Baka's hebben hun nomadisch bestaan opgegeven en vestigen zich langs de houtkapwegen. Criminaliteit, alcoholisme en prostitutie bij de Baka's nemen snel toe. Velen werken nu als slaven-boeren in dienst van de Bantu's. Steeds meer Baka-pygmeeën werken ook mee aan de commerciële stroperij. De Baka's krijgen van de houtbedrijven vaak wapens om in hun opdracht op apen en herten te jagen.

Ook in de nieuwe boswetgeving worden de rechten van de Baka's volkomen genegeerd. De wet kent hen enkel gebruiksrechten toe in gedegradeerde bosgebieden en niet in de reservaten en de productiebossen. Ook de wetgeving op vlak van *community forestry* levert voor de Baka's niets op [Nguiffo, 1999]: *community forestry* is niet toegelaten in de "*forêts permanentes*". Nochtans zijn dit de bossen die voor de Baka's het belangrijkste zijn. *Community forestry* kan in het Zuidoosten van Kameroen alleen langs de wegen ("*le domaine non-permanent*") waardoor de Baka's verplicht zijn samen te werken met de Bantu's. Ook de schaal van de toegelaten *community forestry* operaties (max 5000 ha) is veel te klein voor de Baka's. Voor het jagen en verzamelen gebruiken zij bosoppervlakten die veel uitgestrekter zijn en die ook wisselen met de tijd.

Directe tewerkstelling door de houtkapbedrijven is zeer beperkt voor de Baka's. Pygmeeën worden vaak door de houtbedrijven voor enkele dagen ingehuurd als "*prospecteur*" om in de concessies de commercieel interessante boomsoorten aan te duiden. Op die manier werken zij vaak onbewust mee aan de vernietiging van hun eigen leefomgeving.

De vernietiging van het woud, de toenemende stroperij en de influx van nieuwe kolonisten uit de steden verstoort de relaties tussen de Baka's en de Bantu's. De bosproducten die de pygmeeën oogsten en met de Bantu's voor ander voedsel ruilen, worden schaarser door de houtkap.

Zwijgen is toestemmen ?

De Baka-pygmeeën zijn traditioneel niet goed georganiseerd. Zij bevinden zich hierdoor in een erg zwakke onderhandelingspositie. Ze hebben vaak geen duidelijke leiders, wat de dialoog met overheden nog bemoeilijkt. De Baka's uiten hun ongenoegen vooral door hun stilzwijgen of hun afwezigheid. Vaak wordt deze houding door overheid en industrie als excuus gebruikt om te verklaren waarom de Baka's nooit bij de besluitvorming betrokken worden. Ook in het -nog jonge- debat over duurzaam bosbeheer in Kameroen is het nog onduidelijk hoe "*duurzame*" bosexploitatie rekening zal proberen houden met de gerieven van de Baka's⁴³.

---

43 Samuel Nguiffo mondelinge mededeling

Verlies aan waardevolle boomsoorten

Net als voor de lokale Bantu-bevolking, vormt de exploitatie van bepaalde boomsoorten die een grote spirituele en praktische betekenis hebben een bron van grote ergernis voor de Baka's.

Zij gebruiken grote bomen in het woud als referentiepunten voor oriëntatie tijdens hun jachtexpedities. Het verdwijnen van deze woudreuzen betekent voor de Baka's een drastische verstoring van hun leefomgeving.

De Baka's produceren bakolie/voedingsolie uit de vruchtpitten van de Maobi-boom. De Baka's ruilen deze waardevolle⁴⁴ olie tegen andere voedingsgewassen met de Bantu-bevolking. Over een periode van 10 jaar genereert een Maobi-boom veel hogere inkomsten door de productie van olie en het oogsten van zijn vruchten dan door de houtkap [Bubinga N°18, 1999]. Net als de Bantu's gebruiken de Baka's de schors als een traditioneel geneesmiddel. De Baka's maken van de Maobi-schors ook poeder om zich onzichtbaar te maken voor de jacht [Robin des Bois, p.44]. Ook in het belang van de pygmeeën lijkt een verbod op de kap van maobi in Kameroen een minimale vereiste om conflicten te beperken.

Een tweede voorbeeld van een boom die door de Baka's sterk wordt gerespecteerd is de Bubinga. De Baka's noemen hem "*koning van het woud*" en schrijven er magische krachten aan toe. Producten van deze boom worden ook door de pygmeeën gebruikt in de traditionele geneeskunde. Maar de boom is vooral beroemd omwille van de vele bijennesten die voor de Baka's grote hoeveelheden honing opleveren.

.Het verzamelen van honing is van grote betekenis voor de Baka's. Zij leren hun kinderen daarom geluidloos door het woud te wandelen om naar het gezoem van de bijen te luisteren en zo de bijennesten te lokaliseren.

Vele Baka's die er nog een grotendeels traditionele levensstijl op nahouden ergeren zich aan het enorme lawaai dat de houtexploitatie met zich meebrengt

De conflicten tussen de houtindustrie en de Baka's zijn erg moeilijk in louter technische en economische termen te vatten. Voor de Baka's is het regenwoud hun thuis en voedingsbron maar ook de basis van hun cultuur die snel teloor dreigt te gaan. Voor de Baka is de Bubinga een "*koning van het woud*" die met diep respect dient behandeld te worden; voor de houtexploitanten zijn het planken die ondermeer eindigen als chique brilmonturen in de design-winkels van Cartier [Robin des Bois, p. 43].

---

44 Deze bakolie wordt in Yaoundé verkocht aan 3000 CFA per liter (= 180 BEF)

MEEST GECOMMERCIALISEERDE HOUTSOORTEN UIT KAMEROEN

Er komen in Kameroen meer dan 300 boomsoorten voor.

De overheid promoot zo'n 70 boomsoorten voor commerciële exploitatie, maar de handel wordt gedomineerd door 15 soorten. De grootste hoeveelheden en de beste kwaliteiten komen voor in het zuidoosten van Kameroen. De exploitatie van drie soorten (Ayous, Sapelli en Azobé) is goed voor meer dan 50 % van de totale houtproductie. Het relatief belang van Iroko en Sipo is aan het dalen, terwijl de productie van Fraké en Tali in belang toeneemt [Eba'a Atyi, p. 19].

Sinds de devaluatie van de CFA (1994-'95) is er een toenemende diversifiëring in de houtoogst. Er worden meer soorten en grotere volumes gekapt. De exploitatie van sommige soorten die voor 1994 slechts in een beperkte mate werden geëxploiteerd (bv. Fraké) omwille van de lage winstmarges per m³ en de hoge transportkosten, wordt nu over het ganse land als een rendabele operatie beschouwd [Eba'a Atyi, p. 19].

MEEST GEEXPORTEERDE HOUTSOORTEN UIT KAMEROEN [SGS 1995]			
Houtsoort	% Productie	Houtsoort	% Productie
Ayous	30 %	Sipo	2.9 %
Sapelli	16.4 %	Ekop	1.9 %
Azobé	8.1 %	Bibolo	1.7 %
Tali	6.2 %	Assaméla	1.4 %
Fraké	5.9 %	Padouk	1.4 %
Iroko	5.6 %	Doussié	1.4 %
Moabi	3.5 %	Bossé	1.1 %
Movingui	3.1 %	Andere	8.6 %

Hardhoutsoorten uit Kameroen worden gebruikt voor een grote reeks van toepassingen. Vaak worden voor dezelfde houtsoort verschillende namen gehanteerd. Hieronder worden voor de meest gebruikte houtsoorten uit Kameroen de voornaamste toepassingen opgesomd. Vaak zijn meerdere houtsoorten bruikbaar voor dezelfde toepassing. Het zijn dan ook niet alleen technische motieven die bepalen of een bepaalde houtsoort veel wordt gebruikt. Momenteel zijn vooral de lichter gekleurde houtsoorten (zoals Ayous en witte Doussié) erg populair in België.

HOUTSOORTEN UIT KAMEROEN EN HUN VOORNAAMSTE TOEPASSINGEN

ACAJOU ("*Khaya*") ("*afrikaanse mahonie*")

1. *Khaya grandifolia* (grootbladige acajou)
2. *Khaya anthothecea* (witte acajou)
3. *Khaya ivorensis*

Toepassing: meubels, betimmeringen, lijsten, jachten, beeldhouwwerk, fineer en triplex.

AFRORMOSIA (vaak verhandeld onder de naam "*Assaméla*")

(*Pericopsis elata*)

Toepassing: binnen- en buitenwerk in de vorm van fineer en tevens massief (trappen, meubelen, kozijnen, deuren etc.)

AFZELIA

1. (*Azelia pachyloba*), ook "*Pachyloba*" of "*witte doussié*"
2. (*Azelia bipindensis*), of "*rode doussié*"

Toepassing: constructiehout, kozijnen, deuren, vloeren, trappenhuisen, wagen- en carrossiebouw, beeldhouwwerk. Eventueel fineer. Wordt vaak gebruikt waar sterk en duurzaam materiaal is vereist.

ANIEGRE (*Aningeria robusta*)

Toepassing: fineerhout voor de meubelindustrie, massief dient het voor lijstwerk, binnenwerk van meubelen, speelgoed, kisten, achterwanden van kasten en voor laden, ...

AYOUS andere namen: Obéché, Abachi, Wawa, Samba

(*Triplochiton scleroxylon*)

Toepassing: vnl. meubelindustrie - voor binnenwerk; fineer voor de productie van triplex, multiplex en meubelplaat, ...

AZOBÉ (*Lophira alata*)

Toepassing: vooral in de waterbouw: stuwen, damwanden, gordingen, palen, brugdekken, maar ook parkbanken, bedrijfspvloeren en geluidswanden.

BILINGA (*Nauclea diderichii*) en (*N. gillettii*)

Toepassing: constructies binnen- en buitenwerk; waterbouw; scheepsbouw, meubelen; hekken; ...

BOSSÉ

- 1 (*Gaurea cedrata*)
- 2 (*G. laurentii*)
- 3 (*G. thompsonii*)

Toepassing: massief en in de vorm van fineer voor meubelen; eventueel geveltimmerwerk, kleine toepassingen. Soms als alternatief voor afrikaanse Mahonie (Sipo, Sapelli)

BUBINGA

- 1 (*Guibourtia demeusei*)
- 2 (*G. tessmannii*)
- 3 (*G. pellegriniana*)
- 4 (*Copaiifera salikounda*)

Toepassing: massief en in de vorm van fineer in meubelen en betimmeringen, gevels, parkbanken, soms kozijnen, trappen, enz. Soms toegepast als vervanger van pallissander.

DIBÉTOU ("*Bibolo*")

1 (*Lovoa trichilioides*) (syn. *L. klaineana*)

2 (*L. swynnertonii*)

Toepassing: finer, triplex en plaatmateriaal, meubelen, betimmeringen, TV- en pianokasten en kleinere houtwerken.

EBBEN (Ebonie)

(*Diospyros crassiflora*)

In Kameroen is een speciale vergunning vereist voor de exploitatie van deze soort.

Toepassing: kunstsnijswerk, beeldhouwwerk, schaakfiguren, piano-toetsen, muziekinstrumenten, finer en triplex voor panelen en betimmeringen.

EKOP (oa "*Naga*" en "*Niové*")

(*Brachystegia cynometroides*) - Naga

(*Staudtia kamerunensis*) - Niové

onder deze verzamelnaam worden meer dan 30 verschillende soorten verhandeld

Toepassingen: vooral binnenshuis als deuren, meubelen, schroten, parket, voor draaiwerk enz.

IROKO (*Milicia excelsa* of *chlorophora excelsa*)

Sinds 1986 door FAO gecatalogeerd als "*kwetsbaar*" omwille van de te intensieve houtkap. Nochtans een intensief geëxploiteerde soort in Kameroen.

Toepassing: kozijnen, deuren, trappen, tafels, binnenbetimmeringen, jacht- en scheepsbouw. Ook in de vorm van finer.

KOSIPO (ook *Assié*, "*afrikaanse mahonie*")

(*Entandrophragma candollei*)

Toepassingen: meubelen, betimmeringen, trappen, parket, jacht- en scheepsbouw, triplex, finer

LIMBA (ook "*Fraké*")

(*Terminalia superba*)

Toepassingen: als gefineerd plaatmateriaal voor meubelen, binnenbetimmeringen, binnendeuren, ...

Massief ook gebruikt voor lijstwerk, trapleuningen, gietmodellen in de ijzergieterij, ...

MAKORÉ (ook "*Douka*")

(*Tieghemella heckelii*)

Toepassingen: fineerfabricage voor decoratief werk, dekfineren voor plaatmateriaal (vnl. triplex) en meubelen.

Ook carrosseriebouw, trap treden, betimmeringen, parket en draai- en beeldhouwwerk.

MANSONIA (ook *Bété*)

(*Mansonia altissima*)

Toepassingen: vaak als vervanger van notenhout, toegepast in de fijne schrijnwerkerij, de meubelmakerij en voor decoratieve doeleinden zoals binnenbetimmeringen. Ook als snijfineer in de meubelindustrie.

MOABI (*Baillonella toxisperma*)

Toepassingen: voor buiten- en binnentimmerwerk, kozijnen, ramen en deuren. Verder voor carrosseriebouw, trap treden, betimmeringen, parket en draai- en beeldhouwwerk. Geschikt voor fineerfabricage, dekfineren voor plaatmateriaal (vnl. triplex) en meubelen.

MOVINGUI (*Distemonanthus bethamianus*)

Toepassing: meubelen, finer, vloeren, parket, wagen- en carrosseriebouw, ski's, kozijnen, ramen, balken, beeldhouwwerk.

NIANGON (*Heritiera utilis*)

Toepassing: meubelen, betimmeringen, parket, kozijnen, ramen, dekken van boten, ...

PADOEK (*Pterocarpus soyauxii*)

Toepassing: binnenwerk, fineer, kleine toepassingen

SAPELLI "afrikaanse mahonie"

(*Entandrophragma cylindricum*)

Toepassing: fineer en triplex voor meubelen, binnenbetimmeringen, piano- en orgelbouw, jachten, traptreden en soms parket.

SIPO (Utile) "Afrikaans mahonie"

(*Entandrophragma utile*)

Toepassing: Fineer, triplex en multiplex voor meubelen en binnenbetimmeringen, jachten, parket, beeldhouwwerk etc.

TALI (*Erythrophleum ivorense*)

Toepassing: zware constructies buitenshuis, waterwerken en bruggenbouw. Vloeren, parket, drempels, katrollen, draaiwerk

WENGÉ (*Millettia laurentii*)

Toepassing: meubelen en betimmeringen (massief en in de vorm van gefineerd plaatmateriaal), trappen, parket- en strokenvloeren, kozijnen, ramen, deuren, draaiwerk, houtsnijwerk en beeldhouwwerk, lijsten, ...

(Deze soort is erg zeldzaam in Kameroen en komt vnl. voor in de Congo's).

[Houtvademecum Stichting Centrum Hout (1996) en Wakker (1993)]

NAAR EEN CERTIFICERING VAN DUURZAAM BOSBEHEER IN KAMEROEN?

Onder druk van milieugroeperingen stijgt de vraag naar hout dat op een meer verantwoorde wijze wordt geproduceerd. Deze evolutie is het duidelijkste merkbaar in West- en Noord Europa [Plouvier 1997, p. 26]. Daardoor worden in steeds meer houtproducerende landen ernstige inspanningen geleverd om het bosbeheer te verbeteren, al bestaan er over de definitie van "duurzaamheid" in de bosbouw nog steeds grote meningsverschillen.

Duurzaam en duurzaam

De houtindustrie noemt een exploitatie "duurzaam" als de houtproductie binnen een bepaald bosgebied op peil kan gehouden worden⁴⁵. Milieuorganisaties interpreteren duurzaam bosbeheer een stuk ruimer: het bosbeheer is niet alleen gericht op een duurzame houtoogst maar heeft ook aandacht voor sociale (arbeidsvoorwaarden, respect inheemse volkeren) en ecologische criteria (invloed van de exploitatie op de biologische diversiteit van het bosgebied). Er zijn op dit ogenblik nog geen duidelijke aanwijzingen dat duurzaam (in strikte zin!) bosbeheer op industriële schaal mogelijk is in de tropen. De inspanning van sommige exploitanten kunnen de schade van de houtkap aan het boscossysteem wel reduceren. Een veralgemeende invoering van de praktijk van "Reduced Impact Logging" (RIL) zou in de Afrikaanse context al een enorme stap voorwaarts betekenen. Het is de enige manier om in Kameroen de steeds verdergaande mijnbouw te stoppen waardoor bosexploitanten telkens verhuizen naar nieuwe primaire bosgebieden telkens de concessie is leeggekap.

Forest Stewardship Council

Om aan de consument de garantie te kunnen geven dat het hout dat hij koopt afkomstig is uit verantwoord beheerde bossen werd de methode van de certificering ontwikkeld: bosbeheer wordt door een onafhankelijke instantie getoetst op een aantal vooraf bepaalde criteria; wanneer aan die criteria is voldaan, wordt het hout gecertificeerd⁴⁶. Om bosexploitatie te stimuleren die zowel op ecologisch en sociaal als op economisch vlak verantwoord is, werd de **Forest Stewardship Council (FSC)** opgericht. Dit is volgens Greenpeace het enige organisme dat criteria ontwikkelde waarbij ook grote aandacht gaat naar de ecologische en sociale aspecten van de bosexploitatie. Bosexploitaties die onder toezicht van het FSC worden gecertificeerd, stellen een gedetailleerde inventaris op van het bos, er is een gedetailleerd planningsproces en overleg met alle betrokkenen; de houtkap gebeurt op zorgvuldige wijze en ook nadat de bomen zijn geveld wordt aan het woud zorg besteed. Deze aanpak helpt de ecologische schade aan het woud te minimaliseren en sociale conflicten te vermijden. Op termijn wordt een duurzame houtoogst mogelijk. Hout dat op deze wijze werd geproduceerd, krijgt vervolgens een FSC-label: de garantie voor de consument dat het hout dat hij koopt op een verantwoorde wijze werd geproduceerd.

Om de vraag naar gecertificeerd hout te stimuleren werden door het Wereldnatuurfonds "FSC-Buyers Groups" opgericht. De leden zijn houthandelaren die willen streven naar de verkoop van duurzaam geoogst hout en de handel in hout uit roofbouw willen afbouwen. Ook in België werd een FSC-buyers groep opgericht: zo'n 70 bedrijven (importeurs & verwerkers) die samen de helft van de Belgische houthandel vertegenwoordigen. Deze groep werd onlangs wel door het WWF gehalveerd: in het verleden durfden nogal wat bedrijven zich engageren uit puur opportunisme en zonder initiatieven te nemen. [Lejeune G. van WWF-België geciteerd in de Morgen van 31/3/99].

⁴⁵ Dit is de zogenaamde "Sustained Yield" of duurzame houtoogst.

⁴⁶ Voor een meer uitgebreide bespreking over het standpunt van Greenpeace inzake certificering van duurzaam bosbeheer: cf. Verbelen Filip, 1998.

Duurzame bosbouw in Centraal Afrika ?

Er zijn in Centraal Afrika nauwelijks voorbeelden van commerciële houtkapbedrijven die aan duurzaam bosbeheer doen⁴⁷. Al moet wel erkend dat sommige concessiehouders proberen een visie op lange termijn te ontwikkelen en actief streven naar een duurzame houtoogst. Toch wordt de gangbare exploitatiemethode nog steeds als "*mijnbouw*" gecatalogeerd [Plouvier D., 1998 – p.24]: het kappen van alle commercieel interessante boomsoorten uit een concessie om nadien naar een nieuw stuk bos te verhuizen.

Het debat over duurzaam bosbeheer in Centraal Afrika is vrij jong. Verschillende instellingen zijn er bezig met de ontwikkeling van criteria en indicatoren. Het is in Centraal Afrika nog onduidelijk in welk institutioneel kader (FSC, ISO, ATO, ...⁴⁸) die certificering zal gebeuren. Om de praktische uitvoerbaarheid en de kostprijs van (FSC)-certificering te onderzoeken, streeft het WNF naar de snelle realisatie van pilootprojecten (zowel industriële bosbouw als community forestry). Tot op heden zijn dergelijke pilootprojecten nog onbestaande. Een eerste FSC-certificering van een industriële houtkapoperatie van de Franse groep Leroy in het primair regenwoud van Gabon bleek veel te voortvarend⁴⁹: op een aantal punten waren de activiteiten van het gecertificeerde bedrijf in strijd met de FSC-criteria. Verschillende milieuorganisaties, waaronder Greenpeace, legden hierover bij het FSC een officiële klacht neer. De certificatie werd inmiddels terug ingetrokken⁵⁰.

Het is nog onzeker in welke mate certificering een effectief middel kan zijn om duurzaam bosbeheer in Centraal Afrika te realiseren. Het grootste deel (75 à 90 %) van het Afrikaanse hout gaat naar regio's (Zuid-Europa en Azië) waar de consumenten zich helemaal geen vragen stellen over het gekochte hout [Plouvier., 1997 – p.6 & 27]. Bovendien zal de export naar Azië nog verder stijgen. Houtkapbedrijven in Afrika zijn op dit ogenblik dan ook vooral beducht voor de meerkost die ernstige certificering zou meebrengen maar zijn helemaal nog niet overtuigd van de voordelen.

Op dit moment kan de vraag naar gecertificeerd hout vanuit Noord- en West Europa misschien leiden naar enkele goede voorbeeldprojecten van meer verantwoord bosbeheer maar is het beslist onvoldoende om de bosbouwsector op grote schaal naar meer duurzaamheid te leiden.

Certificering in Kameroen

Het Wereldnatuurfonds initieerde de voorbije jaren een debat over de mogelijkheid voor (FSC)-certificering van duurzaam bosbeheer in Centraal Afrika. Kameroen werd daarbij uitgekozen als pilootland. Die keuze werd mede beïnvloed door het feit dat Kameroen sinds kort ('94-'95) over een nieuwe boswetgeving beschikte die duurzaam bosbeheer wettelijk mogelijk maakt. Bovendien hebben een aantal Belgische importeurs de wens geuit gecertificeerd hout uit Kameroen te willen invoeren hout [Plouvier 1997 – p.5]. In januari 1996 reisden Belgische houtimporteurs (waaronder Somex en Bomaco) samen met WNF zelfs naar Kameroen. Ze maakten er aan hun (Franse) leveranciers en de overheid hun wens kenbaar om gecertificeerd hout uit Kameroen te importeren hout [Plouvier. 1997 – p.7]. Drie jaar later is er nog niets aan de situatie veranderd. De leveranciers van de Belgische importeurs weigeren hun exploitatiemethoden te wijzigen en dus gaan de Belgische importeurs ongestoord verder met de verkoop van hout uit roofbouw.

---

⁴⁷ Kiekens JP / ESE. 1995. Volgens deze studie wordt op dit moment minder dan 1 miljoen hectare van de 60 miljoen hectare commercieel geëxploiteerde bosgebieden in Afrika "*onder een duurzaam beheer gebracht*". Hierbij dient vermeld dat duurzaamheid soepel wordt geïnterpreteerd en eigenlijk alleen betrekking heeft op een duurzame houtoogst.

⁴⁸ ISO = International Standards Organisation; ATO = African Timber Organisation

⁴⁹ De certificering gebeurde door SGS = Société Générale de la Surveillance. SGS is een door FSC geaccrediteerd certificeringsorgaan.

⁵⁰ Zie ook artikel Samuel Nguiffo in Bubinga N° 11.

Op initiatief van WNF-België werden in 1994 onderhandelingen gestart die moeten leiden tot de oprichting van een nationale FSC-werkgroep. Er werd heel wat onderzoekswerk verricht en gepraat met de verschillende betrokken partijen. Deze discussies ivm duurzaam bosbeheer in Kameroen en de mogelijkheid voor (FSC)-certificering werd onder meer gefinancierd door WWF, de Europese Commissie en de Nederlandse overheid.

In 1996 werd de Nationale werkgroep voor certificering (NWG), opgericht en werden ontwerpcriteria besproken. Over het mandaat van deze nationale werkgroep bestaat echter nog onduidelijkheid:

Volgens Samuel Nguiffo, directeur van het "*Centre pour l'Environnement et Developpement*" (C.E.D.) en sinds 1996 lid van de internationale Raad van Beheer van de Forest Stewardship Council, kan de huidige werkgroep niet worden beschouwd als de FSC-werkgroep⁵¹. De NWG heeft ook nog niet om deze status verzocht bij FSC-internationaal. Volgens Nguiffo heeft de overheid te veel invloed in de huidige werkgroep en is de lokale bevolking erg zwak vertegenwoordigd. Ook is onduidelijk op welke manier met de bekommernissen van de Baka-pygmeëen zal worden omgegaan. Nguiffo is tenslotte van mening dat de ontwerp-criteria zoals die door de werkgroep werden ontwikkeld niet strikt genoeg zijn⁵².

Het lijkt nog te vroeg om te evalueren in welke mate het debat over certificering in Kameroen kan leiden tot duurzaam bosbeheer. Het is een illusie te denken dat certificering alle problemen in de bosbouw van Kameroen zal oplossen. Certificering moet worden beschouwd als een middel om tot duurzaam bosbeheer te komen, het is zeker geen doel op zich.

Duurzaam bosbeheer in Kameroen is in de eerste plaats afhankelijk van een ernstig overheidsbeleid op basis van een doordachte planning van het landgebruik en een effectieve toepassing van de nieuwe boswetgeving (met effectieve terreincontroles). De overheid moet ervoor zorgen dat de houtkapbedrijven kunnen opereren in een stabiel politiek en economisch klimaat maar ze moet deze bedrijven ook dwingen de boswetgeving na te leven en overtredingen bestraffen. Op dit ogenblik is een gebrekkig overheidsbeleid inzake bosbouw de belangrijkste hinderpaal voor duurzaam bosbeheer in Kameroen hout [Plouvier., 1997 – p.7]. Zolang illegale houtkap en rooibouw ongestraft blijven, zullen bosexploitanten moeilijk te motiveren zijn voor een meer verantwoord bosbeheer.

Certificering zou de bosbouwsector zeker een stuk transparanter maken: er dienen immers regelmatig onafhankelijke terreincontroles uitgevoerd waardoor illegale activiteiten veel sneller aan het licht zouden komen. Wellicht verklaart dit voor een belangrijk deel de weerstand tegen onafhankelijke certificering door de bosexploitanten. De initiatieven voor certificering zoals zij door het WNF werden op gang gebracht, hebben het debat over meer verantwoord bosbeheer in Kameroen zeker aangezwengeld. Enkele voorbeeldprojecten die aantonen dat verantwoord bosbeheer haalbaar is, zouden in die zin een katalyserende rol kunnen spelen. Er lijkt echter nog een lange weg af te leggen vooraleer aanzienlijke volumes gecertificeerd hout uit Kameroen een realiteit zullen zijn.

De algemene conclusie van Mope Simo en Nganje⁵³ die in opdracht van WWF-Kameroen een haalbaarheidsstudie uitvoerden naar de certificering in Kameroen, was dan ook dat certificering een goede optie is om het bosbeheer in Kameroen te verbeteren, maar dat het land er (zoals vele andere ontwikkelingslanden) nog niet klaar voor is.

---

⁵¹ Nguiffo Samuel in Bubinga N° 11: "*la certification: solution ou illusion ?*"

⁵² Samuel Nguiffo, mondelinge mededeling

⁵³ Mope Simo & Nganje, 1996.

DE EUROPESE MARKT VOOR HOUT UIT AFRIKA

Tot de eerste helft van de jaren '90 werd de Afrikaanse houthandel in grote mate door Europese bedrijven gedomineerd. Een belangrijk deel van de houtkap in Afrika gebeurt door Europese bedrijven en de export van Afrikaans hout was in zeer grote mate voor de Europese markt bestemd. Dit geldt ook voor Kameroen.

	Totale import uit Afrika (RHE in 1000 m ³)	In % van de totale import tropisch hout
Frankrijk	977	64
Italië	942	77
Spanje	544	93
Duitsland	493	40
Nederland	243	17
Griekenland	231	97
VK	169	10
België	103	14
Denemarken	111	8
Totaal	3713	42

RHE = Rondhout Equivalenten

[UCBD statistieken 1993, geciteerd in Plouvier 1997]

Het is duidelijk dat de situatie in de Afrikaanse houthandel op enkele jaren tijd drastisch is veranderd. Hoewel de Europese invloed op de Afrikaanse houthandel nog steeds groot is, neemt het relatief belang af omdat steeds meer hout naar Azië wordt geëxporteerd (in het fiscale jaar '96-'97 bijna 50 % van de export van rondhout)⁵⁴! Het grootste deel van het gezaagde hout komt nog steeds naar Europa maar ook hier neemt het relatief belang van de Aziatische markt toe. Tal van Aziatische bedrijven start in Afrika zelf met bosexploitatie en houtverwerking. Hoe deze evolutie de activiteiten van de Europese bedrijven in Afrika en de Europese houtinvoer zal beïnvloeden, is onzeker.

---

⁵⁴ Grootste Aziatische importeur van hout uit Kameroen zijn: China, Filippijnen, Japan, Thailand, Taiwan, India en Hong Kong. De vijf grootste Europese importeurs van rondhout uit Kameroen zijn Italië, Frankrijk, Portugal, Nederland en België.

DE BELGISCHE INVOER VOOR TROPISCH HOUT EN DE ROL VAN KAMEROEN

Tropisch hout (in 1000m ³)	1996				1997			
	Rond- hout	Zaag- hout	Fineer	Tri-plex	Rond-hout	Zaag- hout	Fineer	Tri-plex
Kameroen	22.9	21	0.7	0.2	17.7	26.8	0.8	-
Congo-Braz.	0.3	0.6	2.5	-	0.1	1	4	-
Ivoorkust	1	0.8	8.1	1.3	1.5	0.3	9.5	3.3
Gabon	8.9	0.5	0.1	0.5	9.4	1.4	0.2	0.9
Ghana	-	3.5	3	-	0.1	3.7	2.1	-
Eq. Guinéa	-	-	0.1	-	0.1	-	0.1	-
Nigeria	0.1	2.1	-	-	-	2.6	-	-
Congo-Kinsh.	2	2.3	1.3	-	1.7	6.2	0.6	-
andere	0.2	0.3	0.3	0.4	-	0.6	0.1	0.5
AFRIKA	35.4	31.1	16.1	2.4	30.6	42.6	17.4	4.7
Myanmar	0.1	0.1	-	-	-	0.1	-	-
Indonesië	-	2	-	98.8	-	2	-	131.4
Maleisië	-	68.6	-	2.3	-	88.2	-	3.3
Filippijnen	-	0.2	-	-	-	0.1	-	-
Singapore	-	4.6	-	0.5	-	0.6	-	0.1
andere	-	0.2	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1
AZIE	0.1	75.7	0.1	101.7	0.1	91.2	0.1	134.9
Brazilië	0.9	14.1	0.2	23.5	1.1	14.5	0.2	21
Chili	-	1.3	-	0.3	0.1	0.2	0.1	0.1
Ecuador	-	0.1	-	-	-	-	-	-
Andere	-	0.1	-	0.1	0.3	0.1	-	0.1
Z-AMERIKA	0.9	15.6	0.2	23.9	1.5	15.2	0.2	21.2
Tot m3	36.4	122.4	16.4	127	32.2	149	17.7	160.8
Tot. in 1000 m3RHE	36.4	223	31	292	32.2	271	34	370

**Tabel: Import van tropisch hout in België en relatief belang van de import uit Kameroen.
[eigen bewerking op basis van statistieken UCBD - 1998]**

Uit bovenstaande tabel en de statistieken van de dienst buitenlandse handel blijkt dat Kameroen een belangrijke leverancier is voor tropisch hout op de Belgische markt. Zowat de helft van het geïmporteerde hout uit Afrika, is uit Kameroen afkomstig.

EVOLUTIE BELGISCHE IMPORT VAN HOUT UIT KAMEROEN (in 1000m ³)					
Jaar	RHE	RONDHOUT	ZAAGHOUT	FINEER	TRIPLEX
1989	41.50	32.9	4.1	0.6	-
1990	44.87	32.8	5.8	0.8	-
1991	37.97	23.9	7	0.7	-
1992	36.13	22.6	6.6	0.8	-
1993	50.61	20.1	16.2	0.3	0.2
1994	83.51	30.1	26.8	2.2	0.2
1995	69.51	27.8	21.6	0.6	0.5
1996	62.91	22.9	21	0.7	0.2
1997	67.99	17.7	26.8	0.8	-

(RHE = RondHoutEquivalenten)

De laatste 9 jaar is het relatieve belang van de import van zaaghout sterk toegenomen: van 4100 m³ in 1989 naar 26.800 m³ in 1997. Dit is ondermeer te verklaren door de beslissing van de Kameroenese overheid uit 1994 om tegen januari 1999 de export van rondhout uit Kameroen volledig te verbieden. Op dit moment (mei 1999) worden echter nog steeds grote volumes stammen naar België geëxporteerd, in 1998 zelfs duidelijk meer dan in gans 1997 (respectievelijk 23.600m³ tov 17.691 m³) [Houthandel en Nijverheid, 15/4/99, p. 8]. Wellicht heeft het nakende verbod op de export van rondhout hier veel mee te maken. De regering van Kameroen heeft de export van stammen -uitzonderlijk- nog toegelaten tot juni 1999. Indien de bosexploitanten tegen die tijd klaar zijn om de stammen in Kameroen zélf te verwerken, is de import van rondhout uit Kameroen binnenkort geschiedenis en zal nog enkel zaaghout⁵⁵ worden geïmporteed.

Er bestaan in België geen gedetailleerde importstatistieken uit Kameroen per houtsoort. Uit de statistieken van de dienst buitenlandse handel blijkt wel dat de houtsoorten Azobé/Tiama; Sapelli/Iroko en Sipo de meest geïmporteerde houtsoorten uit Afrika zijn. Voor de andere houtsoorten die ons land uit Afrika importeert zijn ons geen specifieke cijfergegevens bekend.

Hout uit Kameroen wordt in België gebruikt voor tal van toepassingen (oa fineer, waterbouw, parket, raamwerk, hekwerk, ...). Afrikaans hardhout wordt relatief meer gebruikt voor "*hoogwaardige*" toepassingen dan de houtsoorten uit Indonesië en Maleisië die in ons land wel in grotere hoeveelheden worden geïmporteed.

⁵⁵ En in mindere mate fineer en triplex

BELGISCHE IMPORTEURS VAN HOUT UIT KAMEROEN

De belangrijkste Belgische importeurs van hout uit Kameroen zijn (alfabetisch):

BILTERIJST

Hundelgemse Steenweg 297

9050 Gent

Tel: 09/230.71.54 / Fax: 09/230.26.65

www.bilterijst.be

BOMACO

I.Z. Doornveld - B - 1731 Zellik

tel: 02/466.03.05

fax: 02/466.95.58

www.bomaco.be

COPLAC N.V.

Derde industriezone

B-9320 Aalst - Erembodegem

Tel: 053/65.02.11

Fax: 053/67.09.83

DECOLVENAERE N.V.

Singel 140

9000 Gent

tel: 09/251.12.36

fax: 09/251.20.21

HIBA

Haven 73 - Ketelhof 14B

2030 Antwerpen

Tel: 03/541.60.60

Fax: 03/544..90.93

SOMEX N.V. &

Albertdok 100

2030 Antwerpen

Tel: 03/542.22.95

03/542.27.89

TRAP Frans & Zoon HOUTIMPORT N.V.

Guldendal 21

2800 Mechelen

Tel: 015/41.99.64

Fax: 015/43.06.87

VANDECASTEELE HOUTIMPORT

Bergstraat 25

8511 Kortrijk - Aalbeke

Tel: 056/43.33.33

Fax: 056/43.33.34

VAN MAELE DIRK bvba hout

Toevluchtweg 12

8620 Nieuwpoort

Tel: 058/22.45.45

Fax: 058/22.45.49

Voor meer informatie over de Belgische import van hout uit Kameroen:

Belgische Federatie van de Houtinvoerhandel

Kleerkoperstraat 15/17

B-1000 Brussel

Tel: 02/229.32.60

Fax: 02/229.32.64

Guy Daelmans - algemeen secretaris

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VOOR DE BELGISCHE HOUTHANDEL

Al het tropisch hout uit Kameroen dat vandaag op de Belgische markt terechtkomt, is afkomstig uit roofbouw. De Belgische houtimporteurs zijn hierdoor mee verantwoordelijk voor een onomkeerbare degradatie van het Kameroenese regenwoud. De Belgische houthandelaars importeren en verwerken boomsoorten waarvan wetenschappelijke consensus bestaat dat ze met uitsterven worden bedreigd.

Dit rapport over de bosbouw in Kameroen is niet meer dan één concrete gevalstudie hoe de Belgische houtimporteurs hout op de markt brengen dat uit roofbouw afkomstig is. De Belgische houthandel verhandelt ook op grote schaal houtproducten uit andere regio's die eveneens uit roofbouw afkomstig zijn. De voorbeelden zijn legio: Teak uit Birma, vele houtsoorten voor de productie van triplex uit Indonesië, naaldhout uit Siberië, ...

Het ITTO, de Internationale organisatie van de handelaars in tropisch hardhout belooft reeds sinds eind jaren '80 dat tegen het jaar 2000 alleen nog tropisch hout uit duurzaam beheerde bossen op onze markten zou voorkomen. We zijn 10 jaar verder, de houthandel heeft inmiddels onherstelbare schade aangericht in duizenden en duizenden hectaren primair regenwoud en de roofbouw gaat net zo hard verder als vroeger. ITTO heeft de consument bedrogen. Zo kan het niet verder.

Greenpeace wil dat de Belgische houtinvoerhandel op korte termijn haar afhankelijkheid van hout uit roofbouw stopzet en actief op zoek gaat naar houtsoorten die op een meer verantwoorde wijze uit de bossen zijn geoogst. Alleen op die manier kan de houthandel er op termijn terug in slagen haar producten aan te prijzen als milieuvriendelijk. Greenpeace wil absolute duidelijkheid welke Belgische bedrijven er voor kiezen om die handel in roofbouw te stoppen.

Hoewel sommige Belgische houtimporteurs reeds aan hun leveranciers hebben gevraagd om hun exploitaties in Kameroen op een meer verantwoorde manier te organiseren, heeft dat nog geen concrete resultaten opgeleverd. De Belgische houtimporteurs moeten daaruit hun conclusies trekken en hun contracten met deze exploitanten annuleren.

De Belgische consument die hout uit Kameroen koopt, heeft het recht te weten welke schade de bosbouw daar aanricht. Greenpeace start daarom eveneens een informatiecampaagne naar de klanten van de houtimporteurs die hout uit Kameroen importeren. Greenpeace zal de consumenten adviseren geen hout van dergelijke roofbouw-operaties meer te kopen.

REFERENTIES EN ACHTERGRONDLITERATUUR

Abéga Séverin Cécile. Pygmées Baka: le droit à la différence. Inades information / Université Catholique D'Afrique Centrale. Mei 1998. 151p.

Achard F et al (editors). Identification of deforestation Hot spot areas in the humid tropics. Joint Research European Commission. TREES - Tropical Ecosystem Environment observations by Satellites / Space Application Institute. 1998. 99p.

Agir Ici. Du Bois et des forêts / Etat des Lieux / Modes d'exploitation. Moyens de protection. Mei 1998. 64p. (Deuxième partie: p.19-31: le cas du Cameroun.)

ATIBT. Association Internationale Technique des Bois Tropicaux.
Tropical Timber Atlas. Volume one: Africa. 206p.

ATIBT. Association Internationale Technique des Bois Tropicaux. / FAO - Food and Agriculture Organization of the United Nations. Road infrastructures in tropical forests. Road to development or road to destruction ? Rome 1999. 64p.

Bogdan VandenBerghe (red.) Politiek dossier over de schuldenlast van de armste landen. Broederlijk Delen. 1999. 24 p.

Braem François / CNCD. Peuples des forêts: des préjugés aux réalités. (interview met Serge Bahuchet van het APFT-Programme in "Demain le monde"). N° 27, oktober 1998. p.20-23.

Byrant Dirk, Nielsen Daniel & Laura Tangley. The last frontier forests. Ecosystems and Economies on the Edge. World Resources Institute - Forest Frontiers Initiative. Washington. 1997. 43p.

Cameroon Tribune. Des gorilles et des singes coupeurs de route contre les grumiers. 24 november 1998. (nationaal dagblad in Kameroen).

CAMSTAT I (1999a). Statistiques de la Direction des Forêts/Service des Industries et Exploitation Forestières (DF/SIEF). Yaoundé / Kameroen.

CAMSTAT II (1999). Statistiques de la Délégation Provinciale de l'environnement et des Forêts/Province de l'Est (DPEF/est). Yaoundé / Kameroen.

C.E.D. - Etat des lieux dus secteur forestier au Cameroun.
Donées statistiques. Centre pour l'environnement et le développement. Januari 1999. 44p.

Claessens Luc (red.) Broederlijk Delen - Campagne speciaal 1999. "Sorry Awa, jouw regering moet schulden betalen". 1999. p11-16 (Kameroen).

C.N.N. interactive / Earth matters. Mission impossible: Conserving Cameroon's natural resources. 25/02/97. en Loggers fast depleting natural resources. (CNN Earth matters website).

Colchester Marcus & Lohman Larry. Het Tropical Forestry Action Plan getest. p.114-155 [case-study Kameroen] in KAP ERMEE - Het Tropisch Regenwoud en zijn perspectieven. uitgegeven door NOVIB/Mets. 1990.

Colchester Marcus & Lohman Larry. The tropical forestry Action Plan: What Progress ? World Rainforest Movement / The Ecologist. 1990. p.43-51: The Cameroon Tropical Forestry Action Plan (1988).

Dixon Audrey. Africa - special issue (27 pages) in Timber and Wood Products International. 03-10 april 1999.

Ducarme Xavier. De l'air pose pour les arbres de l'equateur. Cinq Etats d'Afrique centrale s'accordent sur la conservation et la gestion durable de leur forêt. La Libre Belgique. 18 maart 1999.

Dudley Nigel, Jeanrenaud Jean-Paul and Sullivan Francis.
Bad Harvest ? The timber trade and the degradation of the world's forests. WWF / Earthscan Publications Ltd. reprinted version 1996. 204 p.

Eba'a Atyi Richard. Cameroon's logging industry: structure, Economic Importance and Effects of Devaluation. August 1998.

Occasional paper N°14. CIFOR, Centre for International Forestry Research in collaboration with the Tropenbos Foundation and the Tropenbos Cameroon Programme. Augustus 1998. 40p.

Eco - Gesellschaft für sozialökologische Programmberatung.
Evaluation de la composante forestiere des programmes de la CE dans les pays en developpement. Eval. B-6201. Rapport final. Maart1998. Etude de Terrain: Cameroun / Cote D'Ivoire.

Ekobo Atanga & Stromayer Karl A.K. Biological surveys of southeastern Cameroon. Wildlife Conservation International. Study funded by the European Community. Juni 1991. 40 p.

Ekoko François. The political Economy of the 1994 Cameroon Forestry Law. CIFOR – Center for International Forestry Research (CIFOR). 41p. 1997

Enviro-Protect 1997 / Ngoufo Roger et al. Illegal logging and timber trade in Cameroon: background and consequences. Friends of the Earth International. Cut and Run Project. Volume II. 68 p.

Festjens Jef. Waar het regenwoud verdwijnt. Kameroen in de ban van het boekje. (Broederlijk Delen) in Kerk en Leven. 24 februari 1999.

Gartland, S. (1990). Practical constraints on sustainable logging in Cameroon. Proceedings of the Conference *sur la conservation et l'utilisation rationnelle de la Forêt dense d'Afrique Centrale et de l'Ouest.* 05-09 novembre 1990 IUCN - International Union for the Conservation of Nature/African Development Bank/ World Bank.

George Susan. The debt boomerang. How third world debt harms us all. Pluto Press/Transnational Institute (TNI). 1992. 201p.

Horta Korinna (Environmental Defense Fund / US). The forest cries. Gepubliceerd in het IUCN-Boek *"The Congo-Basin - human and natural resources"*, p. 119-130.

Houthandel en Nijverheid. Algemeen vakblad voor de houthandel en houtnijverheid. Diverse jaargangen.

Houthandel en Nijverheid. 7 januari 1999. De top 50 in de Belgische houthandel 1997. P.10 & 11. (op basis van Trends Top 5000.)

IUCN / The World Conservation Union. The Congo Basin / Le bassin du Congo. Human and Natural Resources. mei 1998. 211 pagina's.

Jeanrenaud, J-P. (1990). An assessment of the conservation significance of the Tropical Forestry Action Plan for Cameroon. Niet-gepubliceerd rapport voor WWF UK, geciteerd in Dudley et al.

Julien Paul. Pygmeeën. 1953. (heruitgegeven door Atlas in 1997). 292p.

Kaimowitz David et Ndoye Ousseynou. Cameroon's economic crisis fuels forest clearing. CGIAR. January 1999.

Karsenty Alain. Fiscalité environnementale et autres instruments économiques incitatifs pour la gestion forestière. Cas de l'Afrique Centrale. 1998. 65p.

Kempf H. L'Afrique centrale veut s'engager dans un programme de préservation de ses massifs forestiers. Le Monde. 23 maart 1999.

Kerstenne Raphaëlle. La forêt africaine perd de son lustre vert / premier sommet pour sauver les arbres tropicaux. Le Soir, woensdag 24/03/99.

Kerstenne Raphaëlle. L'exploitation forestière, un coron tropical. Le Soir, donderdag 25 mars 1999.

Kiekens JP. Aménagement forestier durable, enregistrement international des forêts et eco-certification du bois. Rapport soumis au ministère français de la coopération et à la commission européenne DG-XI. By Environmental Strategies Europe (ESE). 1995.

Kiekens J.P. Sustainable forestry - an achievable sustainable goal ?
In Tropical Timbers and Wood Products International (03-10 april 1999). p.24-25.

Klein Martha & Van der Wal Mark. About tropical hardwood, chocolate and gorilla's. Conservation of forest fauna in south Cameroon. Artikel gepubliceerd door Stichting Bos / Sips Peter (ed.) in het dossier The Congo Basin. Recent developments and alternatives for Sustainable Development. (cf Stichting Bos).

Landrot Jean-Jacques. Outils pour intégrer les besoins en développement et la conservation des écosystèmes forestiers du Sud et de l'Est du Cameroun. IFIA - Interafrican Forest Industries Association. Februari 1999. 9p.
(tekst gepresenteerd op de IUCN-conferentie over duurzaam bosbeheer te Yaoundé -Cameroun, februari 1999.

Madeley John. Cameroon puts forests at risk - the largest producer of logs in Africa is running out fast. The Financial Times. 31/03/99.

MINEF (MINistère de l'Environnement et des Forêts, Délégation provinciale du Centre (DPEFC), CEW (Cameroon Environmental Watch), WSPA (World Society for the Protection of Animals).
Rapport du projet pilote d'éducation environnementale et de sauvegarde de la faune. Présenté par dr. Roger Ngoufo. Oktober 1998. 43p.

Mope Simo, J.A. & M. Nganje 1996. A feasibility study on forest certification in Cameroon. WWF-Cameroon.

Musa Tansa. Cameroon determined to ban log exports in 1999.
January 6th 1999. Article for Associated Press (AP).

Nde. Community forestry: a new experience in the Congo Basin.
artikel gepubliceerd in IUCN-boek "*The Congo Basin, human and natural resources*" p. 171 -177. Mei 1998.

Nguiffo Samuel-Alain. Perception de la forêt et conflits au sud-Cameroun. Gepubliceerd in "*The Congo Basin - human and natural resources*" / IUCN. p.79-88. Mei 1998

Nguiffo Samuel. Plan de zonage ou d'exclusion ? 1999.
Ongepubliceerd artikel. 3p.

Nguiffo Samuel. La certification, solution ou illusion ?
in Bubinga N° 11 (juni 1998) p.15. Speciaal thema-nummer:
"*Peut-on sauver la forêt d'Afrique Centrale ?*"

ONADEF (Office National de Développement des Forêts). Ministère de l'Agriculture. Liste des essences des forets denses du Cameroun. Januari 1991. 23p.

Plouvier Dominiek. Promotion of sustainable forest management and certification in timber producing countries of West and Central Africa. Final report. EC-project B7-5041/95.8/VIII. Juni 1997. European Commission. Directorate General for Development. Unit Sustainable Development and Natural Resources. - World Wide Fund For Nature. 45 p.

Plouvier Dominiek. The situation of Tropical Moist Forests and Forest Management in Central Africa and Markets for African Timber. P.100-109. Article published in the IUCN-book "*The Congo Basin - human and natural resources*". Mei 1998.

Poore, D. et al (1989). No Timber without Trees. Earthscan. London.

Rice, T. and S Counsell (1993). Forests Foregone: The European Community's Trade in Tropical Timbers and the Destruction of the Rainforests. Friends of the Earth. London 214 p.

Rice, T. and S Counsell (september 1998). Out of commission. The environmental impacts of European Union development funding in tropical forest areas. The Rainforest Foundation. 67p.

Robin des Bois. Evaluation de l'impact social et environnemental de la filière bois au Cameroun. Paris. maart 1998. 66p.

Sayer, J.S.; CS Harcourt en NM Collins (1992) (eds) The conservation Atlas of Tropical Forests: Africa. The International Union for the Conservation of Nature and the World Conservation Monitoring Centre, Macmillan Press, Basingstoke, UK.

Schneemann Jochem. Exploitation of Moabi in the Humid Dense forests of Cameroon. Harmonization and improvement of two conflicting ways of exploitation of the same forest resource. Stichting Bos nieuwsletter. N°31, vol.14(2), july 1995. p.20-32.

Schule Jacques Junior et al. Arrêt de l'exportation des grumes - miracle ou mirage ? in Bubinga N° 18. Januari 1999. p. 5-8.

Sizer N. en Plouvier D. (in voorbereiding). Increased investment and trade by transnational logging companies in Africa, the Caribbean and the Pacific: implications for sustainable management and conservation of Tropical Forests. WWF Belgium/World Resources Institute/WWF International.

Stattersfield Alison J, Crosby M. et al. Endemic bird areas of the world. Priorities for biodiversity conservation. Birdlife International 1998. 846 p.

Stattersfield A.J., Crosby M. et al. Putting biodiversity on the map: priority areas for global conservation. Birdlife International 1992. 90 p.

Stichting Bos / Sips Peter (ed.) The Congo Basin. Recent developments and alternatives for Sustainable Development. Bos nieuwsletter vol. 16 (3), nummer 37, november 1997.

Stichting Centrum Hout. Houtvademeccum- herziene druk. 1996. Kluwer Techniek. 379p.

Tandjeu Jean-Baptiste. Impact de la crise économique et de la dévaluation du franc CFA sur la conservation des ressources forestières du Bassin du Congo: cas du Cameroun. In "*The Congo Basin - human and natural resources*" - door IUCN, mei 1998. (p.145-149).

Tchomba Giibert. Cameroun: corruption, le scandale. In Jae magazine, 19 oktober 1998, p. 80-83.

U.C.B.D. / Union pour le Commerce des Bois Durs dans l'Union Européenne. Importations européennes de bois tropicaux. Edition 1993, '97 & '98.

Van der Wal Mark & Klein Martha. About tropical hardwood, chocolate and gorilla's. Conservation of forest fauna in south Cameroon. Artikel gepubliceerd in "*The Congo Basin*" door Stichting Bos (zie hierboven). p. 50-59.

Van Dorp Mark. Shaking the tree. An economic Geographical analysis of the foreign impact on forestry in Cameroon. March 1995. University of Amsterdam. Faculty of Economics and econometrics. Wageningen Agricultural University, Department of Forestry. Tropenbos-Cameroon Programme, Kribi. 70p.

Verbelen Filip. Certificering van duurzaam bosbeheer. Het standpunt van Greenpeace. Greenpeace België. 28 januari 1998. 12 p.

Verhagen Herman & Enthoven Chris. Logging and conflicts in the rainforests of Cameroon. Friends of the Earth Netherlands & Netherlands Committee for IUCN - The World Conservation Union. July 1993. 34p.

Wakker Eric. Handboek Tropische Houtsoorten. Bedreigde tropische boomsoorten op de Nederlandse houtmarkt. Vereniging Milieudefensie. Maart 1993 27 p. + bijlagen (soortenlijsten).

WCMC (1991). Pre-Project Study on the Conservation Status of Tropical Timbers in Trade, final report to the International Tropical timber Organization by the World Conservation Monitoring Centre, Cambridge, UK.

WCMC. (1998). Oldfield S., Lusty, C. and MacKinven, A. (1998). The world list of threatened trees. Cambridge UK. 650 p. (Ook te raadplegen op <http://www.wcmc.org.uk>)

WCMC – World Conservation Monitoring Centre. (1997). Current state of forest concessions in Cameroon.

Pearce J. & Ammann K. (WSPA - World Society for the Protection of Animals). Slaughter of the apes. How the tropical timber industry is devouring Africa's great apes. 1995. 15 p.

W.S.P.A. (World Society for the Protection of Animals). General report of the conference on the impacts of forest exploitation on the wildlife. (Bertoua, eastern Cameroon). 16-17 april 1996. Under the patronage of the Ministry of Environment and forests of Cameroon. 78p.

World Rainforest Movement & Forest Monitor. High Stakes. The need to control transnational logging companies / a malaysian case study. Augustus 1998. 57p.

World Wide Fund for Nature. New proposals for forest protection. The Yaoundé forest summit. Cameroon. Maart 1999. 23 p.

X. Moabi: Bois ou huile? Bubinga nr. 18, januari 1999. P10.